

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Luka Potokar

Vpliv boja proti terorizmu na človekove pravice

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Luka Potokar

Mentor:izr. prof. dr. Drago Zajc

Vpliv boja proti terorizmu na človekove pravice

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

Vpliv boja proti terorizmu na človekove pravice

Polje človekovih pravic se je skozi zgodovino neprestano razvijalo. Vendar pa so človekove pravice, tako kot večina polj, s tekom časa doživljale vzpone in padce, izzive in težave. V diplomski nalogi z naslovom Človekove pravice v boju proti terorizmu sem obravnaval izziv, na katerega so človekove pravice naletele v sedanjem času – boj proti terorizmu. Če so bile človekove pravice v času vojne dodobra diskutirana tema že prej, pa je boj proti terorizmu kot specifičen način boja ponekod grobo posegel v človekove pravice. V diplomski nalogi sem se osredotočil na problem zaporu Guantanamo ter zapornikov. Pri vprašanju človekovih pravic zapornikov sem obravnaval tako zajetje kot tudi samo bivanje v zaporu. S pomočjo zbrane literature sem raziskal ne samo, ali so bile zapornikov v zaporu Guantanamo kršene človekove pravice, temveč tudi, ali je bilo kršenje le-teh namerno in sistemsko. Vse ugotovitve pa so presoјane skozi zakonodajni vidik, ki ga sestavlja mednarodna zakonodaja na področju človekovih pravic.

Ključne besede: terorizem, Guantanamo, človekove pravice, mučenje, prisilno izginotje.

Human rights and the fight against terrorism

Through the history, the field of human rights was constantly developing. But, as most fields, the field of human rights too has seen ups and downs, challenges and difficulties. In my dissertation, titled Human rights and the fight against terrorism, I tackled the most recent of challenges that the field of human rights has faced – fight against terrorism. While human rights in a time of war were widely discussed and developed, the fight against terrorism as a very specific way of combating has, in some areas, infringed on human rights. In this dissertation, I focused on the topic of Guantanamo prison and its prisoners. When researching the lives of the prisoners, I focused not only on their time spent in Guantanamo, but also on their capture. With the amassed literature I researched not only if the prisoners in Guantanamo had their human rights violated, but also whether those violations were intentional and organised. All findings are judged through a legislative framework, which consists of international legislation on human rights.

Key words: terrorism, Guantanamo, human rights, torture, forced disappearance.

Kazalo

1 Uvod	5
2 Metodološki okvir.....	6
2.1 Hipoteze.....	6
2.2 Raziskovalne metode.....	7
3. Zgradba diplomske naloge.....	7
4 Zgodovina Guantanamo.....	8
5 Pojmi.....	8
6 Pravni viri človekovih pravic	11
6.1 Splošna deklaracija človekovih pravic	11
6.2 Deklaracija o zaščiti vseh oseb pred mučenjem in drugim krutim, nečloveškim ali ponižujočim ravnanjem ali kaznovanjem	12
6.3 Načela za zaščito vseh, ki jim je bila na kakršen koli način odvzeta prostost.....	13
6.4 Evropska konvencija o preprečevanju mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja	14
6.5 Medameriška konvencija za preprečevanje in kaznovanje mučenja	14
6.6 Medameriška konvencija o prisilnem izginotju oseb	15
6.7 Deklaracija o zaščiti vseh ljudi pred prisilnim izginotjem	16
7 Prisilno izginotje.....	16
8 Zanikanje pravic	20
9 Mučenje	27
10 Zaključek	31
11 Literatura	39

1 Uvod

Človekove pravice so temeljni kamen človeškega razvoja na vseh področjih. Čeprav lahko skozi zgodovino vseskozi sledimo postopnemu napredku človekovih pravic, pa na splošno velja, da so človekove pravice največji napredek doživele prav v demokratičnih sistemih, kjer se nam pravica do življenja, svobode, lastnine in veroizpovedi, zdijo samoumevne. Vendar pa je človekove pravice, kot tudi vse drugo, precej lažje zagovarjati v času miru in blaginje. Krizne razmere, posebej vojne, so vedno predstavljale izziv za spoštovanje človekovih pravic. V 2. svetovni vojni so ZDA na tisoče nedolžnih japonskih državljanov strpale v posebna taborišča, izvajale poskuse z bojnimi plini na vojnih ujetnikih ter uporabljale mučenje kot tehniko zasliševanja. To se je dogajalo v državi, ki je takrat veljala za vzor demokratične ureditve, ter v času konvencionalnih vojaških spopadov.

Zato sedanji čas predstavlja še poseben izziv za človekove pravice.

Po 11. septembru 2001 najbrž ni bilo na svetu človeka, ki ne bi vedel, kdo je Osama Bin Laden in Al Kaida. 11. septembra 2001 (od sedaj naprej 9/11) se je v ZDA zgodil eden najbolj odmevnih in največjih terorističnih napadov v zgodovini. Teroristi so ugrabili štiri letala in se z dvema zaleteli v WTC (World Trade Center – Svetovni trgovinski center), z enim v zahodno stran stavbe Pentagon, eno pa je padlo na polje v Pensilvaniji. Rezultat je bila ogromna gmotna škoda, številne žrtve in val strahu, ki je pljusnil čez ves svet (Ferfila 2002, 561–2).

Svet se je moral spopasti z nenavadno grožnjo – nevidnim sovražnikom brez matične države, visoko motiviranimi člani, pripravljenimi na vse, in nazornim prikazom, da teroristi ne pomišljajo izbirati žrtve med civilnim prebivalstvom. V veliko državah so v zelo kratkem času sprejeli ukrepe proti terorizmu. Težava je bila seveda, da terorizem kljub poskusom še nikjer ni bil natančno opredeljen in dotedanje izkušnje snovalcem zakonov niso veliko pomagale.

Uradna izjava tedanje administracije ZDA s predsednikom George-om Bushem na čelu je takrat izjavila, da bo naredila vse, da izkorenini »zlo« v svetu. Glavni cilj je bil preprečevanje nadaljnjih napadov ter onemogočenje delovanja teroristične skupine Al Kaida. Terorizem, kot nova oblika bojevanja, je zahteval precej drugačne ukrepe kot konvencionalno bojevanje.

Toda strokovnjaki so kmalu začeli razpravljati o vplivu nove protiteroristične zakonodaje na človekove pravice. V paničnem valu, ki je sledil napadom, se je večina ljudi brez razmišljanja strinjala z večino ukrepov, tudi če so bili nekoliko ostri (Reed 2005, 6–7).

2 Metodološki okvir

Cilji in namen naloge

V diplomski nalogi bom obravnaval eno od najbolj kontroverznih tem na področju človekovih pravic – človekove pravice v boju proti terorizmu. Namen naloge je pokazati, ali so bile v boju proti terorizmu kršene človekove pravice, v kakšni meri ter rezultate postaviti v okvir obstoječe zakonodaje o človekovih pravicah.

Zaradi obsežnosti teme sem se odločil, da bom raziskovanje usmeril na enega bolj vidnih »akterjev« boja proti terorizmu – zapor Guantanamo na Kubi. Analiziral bom ravnanje ameriške vlade, agentov in drugih oseb, ki so vplivale na življenje zapornikov v Guantanamo, pa tudi še pred njihovim prihodom v zapor, torej od zajetja naprej.

Cilj diplomske naloge je torej celovito analizirati zajetje, bivanje, zasliševanje in vse druge aspekte življenja zapornikov ter izpeljati zaključke, ali so bile v postopku kršene človekove pravice teh zapornikov.

2.1 Hipoteze

V diplomski nalogi bom raziskoval veljavnost naslednjih hipotez:

1. Vsaka država ima pravico do obrambe pred grožnjo oboroženega napada, vendar so nekatere države v sklopu protiterorističnih ukrepov zagrešile tudi kršitve človekovih pravic – primer ZDA.
2. Ameriška vlada je zapor Guantanamo vzpostavila zunaj ameriškega ozemlja, na ozemlju z nejasnim statusom, saj gre za vojaško oporišče, ki ga so ga ZDA z najemno pogodbo dobile od Kube. To je bilo storjeno z namenom, da se zapornike prikrajša za sodno varstvo, ki bi jim ga sicer zagotavljala ameriška sodišča.
3. Vsaj del kršenja človekovih pravic v Guantanamo se je izvajal namerno in s pooblastilom administracije ZDA.

Raziskovalno vprašanje

V diplomski nalogi bom odgovarjal na 2 raziskovalni vprašanji:

1. Katere človekove pravice so bile kršene zapornikom v Guantanamu?
2. Ali so ZDA s kršenjem človekovih pravic zapornikom v Guantanamu kršile mednarodne pogodbe?

2.2 Raziskovalne metode

Zaradi specifičnosti teme sem se pri raziskovalnih metodah omejil na pridobivanje podatkov iz primarnih in sekundarnih virov. Iz primarnih virov (pogodb, resolucij) sem sestavil zakonodajni okvir varstva človekovih pravic v svetu.

Analiza raznovrstnih sekundarnih virov pa mi je služila kot vpogled v tematiko in raziskovanje, kaj se je pravzaprav dogajalo v Guantanamu. Pri izboru sem se osredotočil na kredibilne vire.

3 Zgradba diplomske naloge

Diplomska naloga je sestavljena iz dveh glavnih delov – metodološkega in empiričnega.

V prvem, metodološkem delu, bom najprej podal splošen uvod v temo. V nadaljevanju sem opisal cilje in namen diplomskega dela, hipoteze ter uporabljene raziskovalne metode. V naslednjem poglavju sem za boljše razumevanje nadaljevanja diplomske naloge opisal in razložil ključne pojme. Pojmom bo sledil najpomembnejši del – zakonodajni okvir. Zaradi težavnosti presojanja, ali so bile v Guantanamu prisotne kršitve človekovih pravic, bom s pomočjo analize najpomembnejših mednarodnih pogodb in konvencij o človekovih pravicah sestavil tekst, s pomočjo katerega sem svoje ugotovitve umestil v zakonodajni okvir.

Empirični del bo sestavljen iz štirih glavnih delov – prisilno izginotje, zanikanje pravic in mučenje. V tem delu bom s pomočjo sekundarnih virov opisal dogajanje v Guantanamu, od zajetja naprej. Zaradi objektivnosti sem podatke črpal iz več virov, iz osebnih intervjujev z zaporniki, s pomočjo izjav njihovih odvetnikov, članov FBI ter javnih izjav administracije ZDA.

V zaključku bom ugotovitve iz empiričnega dela tehtal v luči zakonodajnega okvira iz prvega dela naloge, potegnili zaključke in potrdil ali zavrgel raziskovalno hipotezo.

4 Zgodovina Guantanama

Postaja Guantanamo Bay je vojaška postaja ZDA, ki se nahaja na 45 kvadratnih miljah zaliva Guantanamo na Kubi. Obstaja kot rezultat t.i. »prve faze« ameriškega imperializma. ZDA so že od nekdaj zanimale določene španske kolonije, zaradi bližine še posebej za Kubo in Puerto Rico. Leta 1898, ko se je Kuba proti Španiji bojevala za neodvisnost, so ZDA intervenirale, podprle Kubo in ji pomagale poraziti Špance. Ko se je vojna čez manj kot 1 leto končala, so ZDA nadzorovale Kubo, Puerto Rico, Filipine in še nekaj drugih bivših španskih kolonij. Ustava Kube, ki je bila sprejeta leta 1901, je vključevala tudi t.i. Plattov amandma, ki je določal pogoje za ameriško prisotnost na Kubi in podelil ZDA pravico, da na otoku vzdržuje vojaško bazo za nedoločen čas. V skladu s tem amandmajem so ZDA leta 1903 od Kube v najem dobile zaliv Guantanamo. Najemna pogodba vsebuje nekaj pomembnih členov, ki določajo pristojnost ameriških sodišč v Guantanamu, saj daje ZDA »popolno jurisdikcijo in nadzor« nad ozemljem le s pogojem, da »spoštujejo suverenost Kube«. Z drugimi besedami, Kuba nima na ozemlju Guantanama nobene pristojnosti (Zagorac 2004a, 147–151).

Najemna pogodba je lahko prekinjena le z obojestranskim soglasjem. Čeprav Kuba skuša prekiniti pogodbo že od leta 1959, so zaradi nesoglasja ZDA poskusi neuspešni. ZDA lahko soglasje zadrži v nedogled. Najemnina je bolj ali manj simbolična, približno 4,085 dolarjev na leto, vendar kubanska vlada zavrača plačilo že od leta 1959. ZDA so tehnično gledano v prekršku, saj najemna pogodba določa, da bo zaliv uporabljen le kot premogovna postaja, vendar Kuba nikoli ni imela moči spremeniti situacije. Baza je bila uporabljena za vse mogoče namene, od pridržalnega zapora za haitijske prebežnike, do zapora za guantanamske zapornike, le kot premogovna postaja ne. ZDA trdijo, da na področju Guantanama nimajo suverenosti, vendar v resnici izvajajo suverenost v vseh pogledih. Lahko bi šli tako daleč, da bi rekli, da je Guantanamo ameriška kolonija. Vojaku ZDA, ki v Guantanamu zagreši zločin (umor, neposlušnost,...), sodi vojaška komisija ali pa civilno sodišče v ZDA po ameriških zakonih. *De facto* zakonodaja v Guantanamu je ameriška. ZDA imajo popoln nadzor in jurisdikcijo nad zalivom, kar posledično daje ameriškim sodiščem avtoriteto, da odločajo o ujetnikih (Ratner 2004, 1–3).

5 Pojmi

Etimološki izvor besede terorizem je izpeljan iz latinske besede »terror«, ki označuje grozo ali strah. Slovenci smo besedo prevzeli iz francoske besede »terreur«. Beseda izhaja iz obdobja

francoske revolucije, ko so Jakobinci prevzeli oblast, obdobje se imenuje Jakobinska diktatura. S pomočjo sile in zastraševanja so želeli ohraniti dosežke revolucije in njihova politika zastraševanja in terorja nad prebivalstvom je postala sinonim državnega ali nedržavnega nasilja (Svete 2007, 125).

Definicija terorizma je na prvi pogled lahka, oblikovanje splošno veljavne teorije pa je težavno. Deklaracija o ukrepih za odpravo mednarodnega terorizma¹, sprejeta v Generalni skupščini OZN, opredeljuje terorizem kot dejanja, ki so »namenjena ali preračunana povzročiti strah v splošni javnosti, skupini oseb ali posameznim osebam v politične namene, ki so v vseh okoliščinah neopravičljivi ne glede na politične, filozofske, ideološke, rasne, etnične, verske ali druge razloge katerekoli vrste.«

Po večini opredelitev terorizem ni legitimno sredstvo bojevanja, temveč je namenjen povzročiti čim večjo moralno, ekonomsko, psihično ali drugo škodo posamezniku, državi ali instituciji. Posebej se izpostavlja, da terorizem ni napad na vojaške ali strateško pomembne cilje, ampak predvsem na civilne tarče. Terorizem, posebej v kombinaciji z vero, civilno prebivalstvo in žrtve civilnega prebivalstva smatra kot stranski produkt višjih ciljev (Pettiford in Harding 2005, 22).

Poznamo več vrst terorizma. Nacionalistični terorizem ima cilj vzpostavitev države za svojo nacionalno skupino (Irska Republikanska Armada, ETA, Palestinska Osvobodilna Organizacija, Tamilski Tigri) in s terorističnimi dejanji želijo vsiliti uresničitev svojih ciljev ali pa le opozoriti nanje. Te organizacije so po navadi manj nasilne, saj bi preveč nasilja lahko imelo ravno nasproten učinek in posledično alieniralo lokalne in mednarodne podpornike (Ikemefuna Syllas 2006, 25).

Anarhistični terorizem zaznamuje boj proti vsem obstoječim družbenim pravilom in institucijam; beseda anarhizem izhaja iz besede *anarkhos* – brez vladarja. Anarhistični terorizem je doživel porast proti koncu 19. stoletja, ko so anarhistične ideje navdihnile val političnega nasilja. Žrtve anarhističnega terorizma so ponavadi znane osebnosti, voditelji, politiki, bogati posamezniki (FBI 2010).

¹ Deklaracija o ukrepih za odpravo mednarodnega terorizma – Declaration on Measures to Eliminate International Terrorism, A/RES/49/60, sprejeta 9. 12. 1994.

Desničarski terorizem ali neofašistični terorizem se bori za odstranitev liberalnih vlad in ustanovitev fašistične države. Takšne skupine pogosto napadajo imigrante, tujce ter pripadnike drugih ras (Ikemefuna Sylas 2006, 31).

Levičarski terorizem se bori za uničenje kapitalizma in za vzpostavitev komunističnega ali socialističnega režima. Znani primeri levičarskih terorističnih skupin so: Japonska Rdeča vojska, Baader-meinhof tolpa, Rdeče brigade. Žrve levičarskega terorizma so bili predvsem bankirji in drugi bogati posamezniki (Ikemefuna Sylas 2006, 31–32).

Verski terorizem je najbolj znan in najbolj nevaren. Kot pove že ime temelji na veri in izvajanju »višjih ciljev«. Verske zapovedi nekateri posamezniki interpretirajo kot zapoved nasilnega širjenja. Težava je, da si žrtve izbirajo predvsem med civilnim prebivalstvom. Primeri: Al Kaida, Hamas, Hezbollah, Aum Širinkjo (Ikemefuna Sylas 2006, 11).

Človekove pravice so pravice, ki so v sodobnih demokratičnih družbah zagotovljene z ustavo ali mednarodnimi sporazumi. V leksikonu so temeljne človekove pravice opredeljene kot »nedotakljive pravice posameznika, ki mu zagotavljajo sfero osebne svobode, v katero državna oblast ne sme posegati. Podrobneje jih opredeljujejo in razčlenjujejo ustave posameznih držav.« V filozofski in politično-pravni doktrini človekovih pravic, ki se je razvila v obdobju evropskega razsvetljenstva se zatrjuje, da so človekove pravice univerzalne, absolutne, dane človeku že zgolj z njegovo (človeško) naravo. Posebej pomembne so t.i. pravice negativnega statusa, to so tiste, ki posamezniku zagotavljajo položaj, v katerega država in drugi subjekti ne smejo posegati (npr. svoboda vesti in veroizpovedi, svoboda izražanja, pravica do zasebne lastnine ter varstvo osebnih podatkov) (Cerar 2004, 37–8). V demokratičnih državah so pravice visoko cenjene in vsaka kršitev, še posebej s strani države, je deležna obsojanja javnosti.

6 Pravni viri človekovih pravic

Človekove pravice so opredeljene v številnih mednarodnih pogodbah in deklaracijah. Za potrebe diplomske naloge bom opredelitve človekovih pravic povzel iz nekaterih najpomembnejših.

V nadaljevanju sem navedel mednarodne konvencije in pogodbe, iz katerih sem črpal prave opredelitve človekovih pravic. Posebej sem se osredotočil na dokumente, ki jih je izdala OZN, katere članice so tudi ZDA.

6.1 Splošna deklaracija človekovih pravic

Deklaracija je nastala neposredno iz izkušenj 2. svetovne vojne in predstavlja prvi globalni poskus uveljavitve osnovnih človekovih pravic, do katerih so upravičeni vsi ljudje. Sestavljena je iz 30 točk, ki so bile kasneje razširjene in podrobno razložene v več mednarodnih sporazumih, regionalnih instrumentih in nacionalnih ustavah in zakonih.

Deklaracija sama po sebi ne veže držav k spoštovanju in nekatere točke odstopajo ali so odstopale od takrat uveljavljenih standardov za človekove pravice. Toda njena najpomembnejša vloga je, da s strani Generalne skupščine ZN predstavlja vodič oziroma okvir za interpretacijo deklaracije. Kljub temu, da ji v sedanjem času mnogi pripisujejo samo zgodovinsko pomembnost, Splošna deklaracija človekovih pravic ostaja eden najbolj pomembnih dokumentov o človekovih pravicah (Brownlie in Goodwin-Gill 2006, 23).

Deklaracija se na moje raziskovanje nanaša predvsem v točkah:

1. člen

Vsi ljudje se rodijo svobodni in imajo enako dostojanstvo in enake pravice. Obdarjeni so z razumom in vestjo in bi morali ravnati drug z drugim kakor bratje.

2. člen

Vsakdo je upravičen do uživanja vseh pravic in svoboščin, ki so razglašene s to Deklaracijo, ne glede na raso, barvo kože, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, narodno ali socialno pripadnost, premoženje, rojstvo ali kakršnokoli drugo okoliščino.

Nadalje ni dopustno nikakršno razlikovanje glede na politično ali pravno ureditev ali mednarodni položaj dežele ali ozemlja, ki mu kdo pripada, pa naj bo to ozemlje neodvisno, pod skrbništvom, nesamoupravno ali kakorkoli omejeno v svoji suverenosti.

5. člen

Nihče ne sme biti podvržen mučenju ali okrutnemu, nečloveškemu ali ponižujočemu ravnanju ali kaznovanju.

8. člen

Vsakdo ima pravico do učinkovitega pravnega sredstva pri pristojnih državnih sodnih oblasteh proti dejanjem, ki kršijo temeljne pravice, priznane mu po ustavi ali zakonu.

9. člen

Nihče ne sme biti samovoljno zaprt, pridržan ali izgnan.

10. člen

Vsakdo je pri odločanju o njegovih pravicah in dolžnostih in v primeru kakršnekoli kazenske obtožbe zoper njega upravičen ob polni enakosti do pravičnega in javnega obravnavanja pred neodvisnim in nepristranskim sodiščem.

11. člen

Vsakdo, ki je obtožen kaznivega dejanja, ima pravico, da velja za nedolžnega, dokler ni spoznan za krivega v skladu z zakonom, v javnem postopku, v katerem so mu dane vse možnosti, potrebne za njegovo obrambo.

6.2 Deklaracija o zaščiti vseh oseb pred mučenjem in drugim krutim, nečloveškim ali ponižujočim ravnanjem ali kaznovanjem

Deklaracija je bila priprava na oblikovanje Konvencije proti mučenju. Ta deklaracija ne postavlja novih pravil ali okvirov varstva človekovih pravic, temveč je le deklaracija obstoječih zakonskih norm. Kljub temu je pomembna, saj je baza in dopolnitev več kasnejših listin o človekovih pravicah (Brownlie in Goodwin-Gill 2006, 68–69).

2. člen opredeljuje, da je mučenje, nečloveško ali poniževalno ravnanje zločin proti človeškemu dostojanstvu ter da bo, v skladu z Ustanovno listino Združenih narodov in Splošno deklaracijo človekovih pravic, preganjano.

3. člen določa, da nobena država ne sme tolerirati krutega, nehumanega ali poniževalnega kaznovanja. Poudari tudi, da krizne razmere, kot na primer vojna ali grožnja vojne, notranja politična nestabilnost ali kakršna koli druga javna kriza, ne more biti opravičilo za mučenje ali okrutno, nečloveško ali ponižujoče ravnanje ali kaznovanje.

4. člen poudari odgovornost držav, da same poskrbijo, da se mučenje, okrutno, nečloveško ali ponižujoče ravnanje ali kaznovanje ne bo dogajalo v njihovi pristojnosti.

8. člen daje vsakemu posamezniku, ki meni, da je bil podvržen mučenju, možnost da njegov primer preuči kompetentna avtoriteta.

6.3 Načela za zaščito vseh, ki jim je bila na kakršen koli način odvzeta prostost

Načela so odražala zaskrbljenost OZN nad jamstvi za osebe, ki jim je bila odvzeta prostost. Dokument je sestavljen iz 39 načel, ki obravnavajo načela za ravnanje z osebami, ki jim je bila odvzeta prostost.

Posebej pomembna so naslednja načela:

Načelo 1: z vsemi osebami, ki jim je bila odvzeta prostost, se mora ravnati humano in s spoštovanjem do človeškega dostojanstva.

Načelo 3: opredeljuje, da se človekove pravice ne sme ukiniti ali spreminjati ne glede na to, za kakšen odvzem prostosti gre.

Načelo 6: nobena oseba pod kakršnim koli odvzemom prostosti ne sme biti podvržena mučenju ali okrutnemu, nečloveškemu ali ponižujočemu ravnanju ali kaznovanju. Poudari tudi, da nobena okoliščina ne more biti uporabljena kot opravičilo za nespoštovanje tega načela.

Načela 10-17: opredeljujejo pravno ravnanje z zaporniki. Zapornik mora biti obveščen o razlogu za aretacijo ter o obtožbah proti njemu ter o pravicah, ki mu pripadajo. Prav tako ne sme biti v priporu dlje časa brez možnosti zagovora pred sodnikom. Prav tako mu je potrebno priskrbeti tolmača, če to zahteva. Komunikacija zapornika z zunanjim svetom ne sme biti obstruirana za več kot nekaj dni.

6.4 Evropska konvencija o preprečevanju mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja

Konvencija je v veljavo stopila 1. februarja 1989. Konvencija je pomembna listina o varovanju človekovih pravic, njen cilj je preprečevati kršitve človekovih pravic v več kot 40 državah Evrope.

6.5 Medameriška konvencija za preprečevanje in kaznovanje mučenja

Je mednarodna listina o človekovih pravicah. Ustvarjena je bila leta 1985 v Organizaciji ameriških držav in je namenjena preprečevanju mučenja in drugih sorodnih aktivnosti. Medameriška konvencija je v veljavo stopila leta 1987 in do leta 2010 se ji je pridružilo 18 držav. Konvencija opredeljuje pravice bolj ohlapno kot druge listine in dopolnjuje Ameriško listino o človekovih pravicah, ki obsoja mučenje, vendar manj natančno (Brownlie in Goodwin-Gill 2006, 965).

Člen 1: poudari dolžnost držav, da preprečijo mučenje.

Člen 3a: obsodi vse javne uslužbence, ki spodbujajo ali izvajajo mučenje.

Člen 4: določa, da mučenje ni dovoljeno, niti pod ukazi nadrejenih.

Člen 5: določa, da obstoj zunanjih okoliščin ni opravičilo za mučenje.

Člen 6: v tem členu Konvencija določa, da morajo države narediti vse, kar je v njihovi moči, da preprečijo in sankcionirajo mučenje in kruto, ponižujoče ali nečloveško ravnanje v njihovi pristojnosti.

Člen 8: države morajo vsakemu, ki meni, da je bil podvržen mučenju, zagotoviti pravico do nepristranske preiskave njegovega primera.

Člen 9: države morajo v svojo nacionalno zakonodajo vključiti zakone, ki žrtvam mučenja garantirajo primerno odškodnino.

Člen 10: nobene izjave ali dokaza, pridobljenega med mučenjem, ni mogoče uporabiti v sodnem postopku, razen proti osebi, ki je pridobila podatke na prepovedan način.

6.6 Medameriška konvencija o prisilnem izginotju oseb

Ta konvencija se osredotoča na preprečevanje t.i. prisilnega izginotja oseb. Konvencija opredeljuje prisilno izginotje kot odvzem svobode osebi ali osebam, na kakršenkoli način, s strani agentov države ali posameznikov ali skupin, ki delujejo s pooblastilom, podporo ali vedenjem države. Pri tem mora biti za prisilno izginotje izpolnjen pogoj, da država taji informacije, da se je odvzem svobode zgodil oziroma kje se oseba, ki ji je bila svoboda odvzeta, nahaja in s tem vpliva na sodno varstvo osebe in njene pravice.

Člen 1: države se zavezujejo, da ne bodo izvajale, dovoljevale ali tolerirale prisilnega izginotja oseb, celo v kriznem stanju ali pri suspenzu individualnih garancij. Prav tako se zavezujejo, da bodo kaznovale tiste, ki storijo ali nameravajo storiti dejanje prisilnega izginotja oseb.

Člen 4: dejanje prisilnega izginotja osebe bo veljalo za zločin v vseh državah. Tako se države zavezujejo, da bodo uveljavljale pristojnost nad primeri prisilnega izginotja oseb v naslednjih primerih:

- ko je do prisilnega izginotja ali kakeršnegakoli sorodnega dejanja prišlo v pristojnosti države;
- ko je obtoženi državljan te države;
- ko je žrtev državljan te države in se zdi državi to potrebno.

Člen 8: obramba sklicevanja na ukaze nadrejenih ali navodil višje instance, ki narekujejo, dovoljujejo ali spodbujajo prisiljeno izginotje oseb, ni dovoljena. Vse osebe, ki dobijo takšna navodila, imajo dolžnost, da jim ne sledijo.

Člen 10: posebne razmere kot so vojna, grožnja vojne, notranja politična nestabilnost ali kakršnakoli javna kriza se v nobenem primeru ne morejo uporabiti kot opravičilo za izvajanje prisilnega izginotja oseb. V takšnem primeru se izvede hitri sodni postopek, katerega namen je predvsem ugotoviti lokacijo ter zdravstveno stanje osebe ter osebe, ki je odgovorna za odvzem svobode.

6.7 Deklaracija o zaščiti vseh ljudi pred prisilnim izginotjem

Ta deklaracija je bila sprejeta s strani OZN 2 leti pred Medameriško deklaracijo. Ker se bom v raziskovanju osredotočal predvsem na ZDA, bom to deklaracijo obravnaval manj natančno. Glavne smernice deklaracije so:

- obsodi prisilno izginotje oseb;
- zaveže države k preprečevanju prisilnega izginotja oseb;
- opredeljuje pravice oseb, ki jim je bila odvzeta prostost;
- opredeljuje sankcije za osebe, ki izvedejo dejanje prisilnega izginotja oseb.

Pomemben je Člen 2: države bodo reagirale na regionalnih in nacionalnih ravneh in s sodelovanjem z OZN prispevale k izkoreninjenju prisilnega izginotja oseb.

7 Prisilno izginotje

V mednarodnem pravu se prisilno izginotje (ali vsiljeno izginotje) zgodi, ko je oseba na tajen način ugrabljena ali zajeta s strani vlade, politične organizacije ali tretje strani, ki deluje s podporo, avtorizacijo ali vedenjem vlade ali politične organizacije. Drugi korak pa je po navadi zavračanje razkritja lokacije ali usode žrtve, z namenom postaviti žrtev izven okvirov zakona.

Še vedno ni jasno, kdaj se je administracija ZDA zavedla, ne samo, da bodo v »vojni proti terorju« zajeli ujetnike, temveč tudi, da jih morajo, če jih želijo izkoristiti, zadržati zunaj pristojnosti sodišč ZDA. Novembra 2001 je Pentagon tehtal možnosti pridržanja oseb, osumljenih terorizma v Guantanamu ali pa na pacifiškem otoku Guam, toda povod je bila izjemno nenavadna zakonodaja, ki je bila predstavljena 13. novembra 2001. S pooblastili kot vrhovni poveljnik oboroženih sil in brez posvetovanja s kongresom, je predsednik Bush izdal vojaški ukaz, ki je omogočil, da je lahko predsednik katero koli osebo, ki ni državljan ZDA, označil kot mednarodnega terorista, jo pridržal za nedoločen čas in jo podvrgel sodbi vojaških sodišč, izven dosega civilnih sodišč ZDA (Worthington 2007, 125 - 127).

Podpredsednik Cheney je pogosto izjavil, da so bili zaporniki v Guantanamu zajeti na bojiščih, vendar je študija Setonske pravne univerze leta 2005 razkrila, da je bilo na bojiščih

zajetih le 5% zapornikov, 95% pa ne. Preostanek je bil zajet s pomočjo distribucije letakov s smejočimi Afganistanci in sporočili »Pridobite moč in bogastvo svojih sanj... Če pomagate anti-talibanskim silam ujeti člane AlKaide in Talibanov, lahko dobite milijone dolarjev. To je dovolj denarja, da preskrbite svojo družino, svojo vas, svoje pleme za celo življenje. Plačajte za živino in zdravnika in šolske knjige in bivanje za vse vaše ljudi.« 86% vseh zapornikov v Guantanamo ni bilo ujetih s strani sil ZDA, temveč so bili prodani s strani ljudi, ki so dobili takšne letake (Denbeaux 2006, 15).

Timur Išmuradov je star 30 let in je diplomiran inženir. Zajet je bil v Afganistanu, in sicer ne s strani ameriških sil, temveč s strani afganistanske skupine, ki je bila sestavljena in plačana s strani Američanov. Kot je povedal, je bila naloga takšnih skupin hoditi po deželi, iskati ljudi in jih »odkupiti«. Ena takšnih skupin ga je nekega jutra aretirala v mošaji in očitno so vedeli, kdo je ter kje se nahaja, kar nakazuje na to, da so ga »odkupili«. V skupini so bili tudi ameriški vojaki, ki pa se niso vmešavali, temveč so le nadzorovali celotno akcijo. Kasneje so ga zasliševali in mu med zaslišanjem tudi večkrat grozili s smrtjo. Kot je povedal, so Američani plačali tolpi, ki ga je ugrabila. Po njegovih besedah je šlo za čisto ugrabitev. Ugrabili so ga zgodaj zjutraj, ko v mošaji še ni bilo veliko ljudi, tri ali štiri ljudi so ob vstopu postavili ob steno. Iz pogovorov z ugrabitelji je izvedel, da takšne tolpe ugrabljajo ljudi in jih nato prodajajo Američanom (Willemsen 2009, 95).

Kot je povedal Cofer Black, tedanji vodja Protiterorističnega centra CIA, ko je na skupnem zaslišanju Senata in hiše predstavnikov nejasno govoril o novih oblikah »operacijske fleksibilnosti« pri ravnanju z osebami, osumljenimi terorizma »To je zelo zaupno področje, zato sem vam povedal le, kar morate vedeti. Bilo je obdobje pred 9/11 in bilo je obdobje po 9/11. Po 9/11 smo sneli rokavice« (Priest in Gellman, 2002).

Ne samo, da so »sneli rokavice«, temveč se je po 9/11 program izročitve razširil čez vse meje. Prav tako, kot je pojem »sovražni bojevniki« mutiral v zelo širok in nejasen pojem, je mutiral tudi program izročitve. Če je bil program prej močno nadzorovan projekt, uperjen proti pomembnim osumljencem z obstoječimi mednarodnimi tiralicami, je po 9/11 postal še eno orodje v boju proti terorizmu. Tako je program za CIO postal priložnost, da ugrabi, izroči in zadrži veliko število »sovražnih borcev«, brez privolitve matične države in to na podlagi šokantno nejasnih parametrov.

Leta 2002 so v Beli hiši potekale živahne debate o pozitivnih in negativnih straneh zasliševalskega procesa v Guantanamo. Toda Rice in Rumsfeld sta vedela, kar večina drugih takrat ni, da je predsednik nekje med letoma 2001 in začetkom 2002 podpisal strogo zaupen dokument, ki je Ministrstvo za obrambo pooblastilo, da sestavi posebej izurjeno ekipo specialnih sil, ki bi kljubovala diplomatskim preprekam in mednarodnemu pravu ter ugrabila ali odstranila, če bi bilo potrebno operativce Al Kaide in druge tarče kjerkoli na svetu. Prav tako pa bi bili v prijateljskih državah vzpostavljeni skrivni centri za zasliševanje, kjer metode zasliševanja ne bi bile izpostavljene zakonskim omejitvam ali javnemu mnenju. Ta program je bil skrit v Ministrstvu za obrambo kot tajen program, t.i. SAP (*special-access program* – program posebnega dostopa), katerega podrobnosti so bile znane le nekaterim v Pentagonu, CIA in Beli hiši (Hersh 2004, 16).

Kot je povedal Michael Ratner iz Centra za ustavne pravice: »Predsednik se je odločil, da države ne bo več vodil kot civilni predsednik. Izdal je vojaški ukaz in si podelil pravico, da državo vodi kot general. S to pravico je pridobil možnost, da aretira katerokoli osebo na svetu, tudi v ZDA ter jo pridrži za nedoločen čas brez obtožnice in brez dostopa do odvetnika, dokler t.i. vojna s terorjem ni končana, kar je lahko dolga doba.« (Ratner 2004, 24).

Na začetku se je sicer zdelo, da bodo kot »sovražni borci« označeni le glavni igralci – Osama bin Laden in mogoče Ayman al Zawahiri. Cheney je namignil, da bo ta oznaka veljala le za osebe, ujetе na ameriškem ozemlju. Povedal je: »Glavna predpostavka je, da nekdo, ki pride v ZDA ilegalno in izvede teroristični napad, ki ubije na tisoče nedolžnih Američanov... ni legitimni borec. Ne zaslužijo si ravnanja kot vojni ujetniki. Ne zaslužijo si enakih pravic in varnosti kot ameriški državljani v običajnem sodnem postopku.« Toda do vzpostavitve Guantanamo kot zapora 2 meseca kasneje je definicija »sovražni borec« mutirala v nekaj povsem drugega, saj ni več ločevala med talibanskimi ujetniki in pripadniki Al Kaide in je obravnavala vse pridržane osebe kot sovražne borce (Worthington 2007, 127–128). Administracija je v bistvu zavzela pozicijo, da je Al Kaida in Talibani ena in ista organizacija. Toda to stališče je bilo vedno vprašljivo. Čeprav je talibanski vodja Mullah Omar leta 1996 povabil Osamo bin Ladna, da se vrne v Afganistan, pa je bilo prekrivanje med dvema organizacijama izjemno majhno – po navedbah nekaterih preiskovalcev CIA – leta 1996 prekrivanja sploh ni bilo, do 2001 pa je šlo le za približno 50 ljudi (Rose 2004, 24–25).

Seveda pod vprašaj pade tudi definicija »sovražnega dejanja« proti ZDA in njenim zaveznicam. Administracija ZDA je namreč pojem sovražno dejanje zastavila zelo široko. Na

primer, posedovanje avtomatske puške Kalasnikov AK-47 je sovražno dejanje (Denbeaux, 2006: 18–20). Toda v Afganistanu je bilo leta 2001 po ocenah več kot 10 milijonov takšnih avtomatskih pušk in le 8 milijonov odraslih moških. Odraslega afganistanskega moškega, ki ni posedoval takšnega orožja, bi bilo težje najti kot odraslega teksačana, ki ne poseduje lovske puške. Če je oseba v tistem času vstopila v restavracijo v Kabulu, je lahko videla kalašnikove viseti na stojalu za plašče (Videmšek 2010).

Kar 60% zapornikov je bilo pridržanih izključno z razlogom, da so »se asociirali« s Talibani. Toda potrebno je razumeti, da so bili v Afganistanu leta 2001 Talibani prisotni povsod. Nadzorovali so vsako vas, vsako mesto, vsako prenočišče. Če je nekdo potoval v Kabul in tam prenočil, je obstajala izjemno velika možnost, da se je »asociiral« s Talibani. Prav tako je rekrutiranje novih članov v talibanske oborožene sile v veliki meri potekalo pod prisilo. Za dva Savdska Arabca v Guantanamu so kot njuno povezanost z Al Kaido navedli, da sta bila v njihovem ujetništvu (Al-Kaidinem) kot nasprotnika režima (Denbeaux 2006, 20).

Analiza z vidika Medameriške konvencije o prisilnem izginotju oseb

10. člen Medameriške konvencije o prisilnem izginotju oseb pravi, da *»posebne razmere kot so vojna, grožnja vojne, notranja politična nestabilnost ali kakršnakoli javna kriza se v nobenem primeru ne morejo uporabiti kot opravičilo za izvajanje prisilnega izginotja oseb«*. V tem členu lahko vidimo, da »operacijska fleksibilnost« ali druge potrebe vojske ne smejo biti izgovor ali razlog za izvajanja izginotja oseb.

V 1. členu prav ta Konvencija zavezuje države, da »ne bodo izvajale, dovoljevale ali tolerirale prisilnega izginotja oseb, celo v kriznem stanju ali pri suspenzu individualnih garancij.« Prav tako se zavezujejo, da bodo kaznovale tiste, ki storijo ali nameravajo storiti dejanje prisilnega izginotja oseb. Vidimo lahko, da so ZDA kršile tudi ta člen, saj so aktivno načrtovale in izvajale prisilno izginotje. Prav tako so prekršile pravilo preprečevanja izvajanja prisilnega izginotja pri drugih, saj so s ponujanjem nagrad celo spodbujale nastanek tolp, ki so izvajale prisilna izginotja.

Prav tako so ZDA kršile 4. člen Konvencije, saj niso uveljavljale pristojnost nad primeri prisilnega izginotja oseb, čeprav je do le - tega prišlo v njihovi pristojnosti.

Zaključim lahko, da so ZDA s svojim ravnanjem kršile Medameriško konvencijo o prisilnem izginotju oseb.

8 Zanikanje pravic

Kar se tiče vprašanja, ali so (ujetniki v Guantanamo) vojni ujetniki ali ne, morate razumeti razliko /.../ okoliščine ujetnikov na Kubi so drugačne kot vsi prejšnji primeri, v prejšnjih vojnah, ko smo imeli opraviti z enostavnimi primeri enot, katerih pripadniki so bili vpoklicani in ki so bili zajeti, medtem ko so se bojevali za priznano državo. Tu imamo opraviti z značilnimi neuniformiranimi posamezniki, ki so odšli v Afganistan – v primeru ujetnikov v Guantanamo iz več kot 30 držav – z namenom, da bi izvajali teror in ne z namenom, da bi sodelovali v oboroženem spopadu, kar je tisto, na kar misliš, ko pomisliš na Ženevsko konvencijo. Sedaj ko se država, ZDA, sooča z novo obliko vojne, se soočamo tudi z novo obliko priporniškega sistema – osebami na Kubi. To pomeni precej bolj zapletene razmere, kot bi jih lahko rešili s preprostim branjem Ženevske konvencije. Zato menim, da je proces, ki poteka, namreč, da odvetniki razpravljajo o tem, kako uporabiti Ženevsko konvencijo – Ženevska konvencija je bila napisana v drugačnem obdobju, ki je sledilo svetovni vojni, v primeru vojne proti terorizmu, kjer ljudje ne nosijo uniform, so nezakoniti borci in prihajajo iz 30 različnih držav, med katerimi ni nobena priznana država, s katero bi bile ZDA v vojni – zdrav proces.²

Prvih 20 ujetnikov je v Guantanamo prispelo 11. januarja 2001, po 27- urnem letu iz Afganistana. Tri dni kasneje je prispelo drugo letalo s 30 ujetniki in do začetka februarja je na Kubo prispelo že 220 ujetnikov, 237 pa jih je čakalo na selitev iz Kandahara. Takoj po prihodu prvih ujetnikov so višji pripadniki administracije ZDA in vojska ZDA izjavili nekaj trditev, ki so se kasneje izkazale za neresnične. Brigadir, general Mike Lehnert, je izjavil: »Ti ujetniki predstavljajo najhujše elemente Al Kaide in Talibanov. Najprej smo zajeli najhujše.« in general Myers je povedal: »Ujetniki so bili tako zvezani zato, ker bi, če bi se pokazala priložnost, pregriznili hidravlične cevi v zadnjem delu C-17 (vojaško letalo) in ga zrušili.« (Worthington 2007, 127).

V vsem razburjenju okoli Guantanamo je bilo skoraj spregledano dejstvo, da je administracija nameravala ujetnikom odreči njihove pravice pod Ženevsko konvencijo. Na dan odprtja Guantanamo je Rumsfeld izjavil: »Ne bodo obravnavani kot vojni ujetniki, ker to niso, temveč kot sovražni borci. Tehnično gledano, sovražni borci nimajo pod Ženevsko konvencijo

² White House (2002) Press Briefing by Ari Fleischer. Dostopno prek: <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/01/20020128-11.html> (26. december 2008).

nobenih pravic. Vendar pa nameravamo, večinoma, z njimi ravnati na način, ki bo bolj ali manj v smeri, ki jo zapoveduje Ženevska konvencija« (Worthington 2007, 128).

Šele po več mesecih so se pojavili prvi dvomi o trditvah Rumsfelda, Cheneyja in kolegov. Avgusta 2002 je informacijski uradnik za Los Angeles Times izjavil, da so ujetniki le nizko in srednje rangirani pripadniki in borci in ne »veliki fantje«, ki bi lahko izdali kakovostne podatke o Al Kaidi; drug uradnik je povedal, da niso ujeli »nobenih velikih rib« in da nekateri od ujetnikov skoraj ne vedo, da je svet okrogel (Worthington 2007, 128–129).

Večina izmed ujetnikov v Guantanamu je bila zajeta v vojni v Afganistanu in so bili na Kubo premeščeni po 11. januarju 2002, vsi ujetniki pa naj bi prihajali iz okoli 30 držav, nekateri so bili zajeti tudi s strani matičnih držav v vojni proti terorizmu. Znan je primer 6-tih osumljencev, ki so bili ZDA izročeni s strani bosanske vlade. Kljub temu, da jih je vrhovno sodišče v BiH oprostilo vsakršne krivde, so bili leta 2002 izročeni ZDA in so kot »sovražni borci« še vedno v priporu. V Guantanamo so ZDA premestile tiste ujetnike, za katere so menile, da posedujejo podatke o organizaciji in članih teroristične mreže Al Kaida ter tiste, ki so jih želele iz nerazkritih vzrokov pridržati (BBC News 2005, 14. april).

Pravni status ujetnikov v Guantanamu je bil nejasen že od začetka, saj so jih oblasti ZDA takoj označile kot »nezakonite borce«. V začetku je predstavnik za stike z javnostjo Bele hiše, Ari Fleischer, na novinarsko vprašanje glede statusa zapornikov izjavil, da »njihov status trenutno revidirajo odvetniki in nato se bomo odločili, kakšen status bodo prejeli. Ravnanje z njimi bo v vsakem primeru humano in pošteno. Preskrbljeni bodo s hrano in primerno zdravniško oskrbo. Z gotovostjo lahko rečem, da bodo pogoji veliko boljši kot njihovi prejšnji pogoji v Afganistanu.« Na vprašanje, ali so zaporniki vojni ujetniki, pa je odgovoril: »To je pravniški izraz in v skladu z Ženevsko konvencijo je vojni ujetnik nekdo, ki dejansko nosi vojaško uniformo in javno nosi orožje. To je pravna definicija in za vsakega posameznika lahko določimo te kriterije. /.../ In dejstvo, ali se posamezniki pod Ženevsko konvencijo smatrajo za vojne ujetnike, bomo določali od primera do primera« (Bela hiša 2002a).

David Rose, znan borec za pravice zapornikov v Guantanamu, je januarja 2004 opravil intervju z višjim uradnikom Pentagona. Zanimalo ga je, zakaj so si ZDA za zapor izbrale tako nepriročen in oddaljen kraj. Guantanamo je, navsezadnje, le v najemu in ameriška vojaška letala še vedno nimajo dovoljenja leteti nad Kubo, zato traja let iz Floride kar 3 ure. Uradnik je odgovoril: »Ker nam je bilo dano vedeti, da je to s pravnega stališča dobra

lokacija. Da bomo z njimi lahko delali, kar bomo želeli in da bomo izven dosega ameriških sodišč« (Rose 2004, 22).

Rumsfeld je v svoji izjavi 27. januarja 2002 izjavil, da v primeru zapornikov ni nobenih nejasnosti. Kot razloge za nepodelitev statusa vojnega ujetnika je navedel, med drugim, da Al Kaida ni država, prav tako se ni obnašala kot vojska. Kot pogoj, da je neka skupina smatrana za vojsko je, da mora nositi uniforme, imeti razpoznavne znake ter odprto nositi svoje orožje, čemur pa Al Kaida ne zadostuje. »Al Kaida je teroristična mreža. Če bi takšno organizacijo poimenovali vojska, bi to bilo popolno nerazumevanje Ženevske konvencije. Talibani niso nosili uniform in znakov ter so bili tesno povezani z Al Kaido. Obnašali so se enako, sodelovali so pri bojevanju in nabavi surovin – nisem odvetnik, vendar menim, da pod nobenim pogojem ne zadostijo statusu vojnih ujetnikov« (Ministrstvo za obrambo ZDA 2002).

Predsednik Bush je nato 7. februarja 2002 predstavil kompromis in razglasil, da bo Ženevska konvencija veljala za talibanske ujetnike, ne pa za pripadnike Al Kaide, ter da bo Ženevska konvencija pri vseh ujetnikih upoštevana »konsistentno z vojaškimi potrebami« (Bela hiša 2002b). Toda ta izjava se je izkazala za golo retoriko. V resnici je administracija ZDA nadaljevala z enačenjem talibanskih ujetnikov in pripadnikov Al Kaide in še naprej obravnavala Ženevsko konvencijo kot zastarelo.

Kenneth Roth, izvršni direktor Human Rights Watch, je že leta 2002 izzval stališče Bele hiše, da se Ženevska konvencija ne nanaša na ujetnike v Guantanamo. Po njegovem mnenju nekateri člani Al Kaide morda ne izpolnjujejo pogojev, da bi postali vojni ujetniki, vendar pa Talibani, ki so bili v Afganistanu de facto oblast, pogoje vsekakor izpolnjujejo, saj je Afganistan podpisal Ženevsko konvencijo. Vendar pa administracija ni izpolnila svoje naloge, ločiti teroriste Al Kaide od Talibanov (Hersh 2004, 18). Talibani so namreč nadzorovali veliko večino ozemlja v Afganistanu in so bili, kot katerakoli druga oblast, podvrženi strogi hierarhiji poveljstva. Prav tako je res, da niso nosili uniform v stilu zahodnih vojakov, so pa kljub temu bili prepoznavni po značilnih črnih turbanih (Rose 2004, 29).

V svoji raziskavi o ravnanju z ujetniki je organizacija Human Rights Watch zabeležila kršitve civilnih in človekovih pravic. Med bolj resnimi so: zanikanje dostopa do odvetnika, zaslišanja brez prisotnosti odvetnika, nasilna zaslišanja, zapiranje v samice, zapiranje brez obtožnice, zanikanje varščine ali postavljanje izjemno visokih varščin in neizpustitev zapornikov kljub

ukazu za izpustitev. Raziskave tudi kažejo na izpostavljanje zapornikov vremenskim pogojem, verbalna in fizična zloraba, onemogočen dostop do medicinske pomoči in zapiranje z obsojenimi zločinci (Parker in Fellner 2004).

»Soočamo se s sovražnikom, katerega tarča so nedolžni civilisti. Soočamo se s sovražnikom, ki preži v sencah, sovražnikom, ki ne podpisuje mirovnih pogodb. Ne nosi uniforme, ta sovražnik ni lojalen nobeni državi. Ne ceni človeškega življenja. Ta sovražnik se ne bojuje, napada ali načrtuje v skladu s sprejetimi pravili vojne, posebej s pravili Ženevske konvencije« je povedal Alberto Gonzales, član Bele hiše, na vrhuncu javnega ogorčenja zaradi zlorabe zapornikov v iranskem zaporu Abu Ghraib (Hersh 2004, 5).

Seveda pa se administracija niti ni trudila ugotavljati krivde ali nedolžnosti posameznika. Namesto da bi jim bilo omogočen zagovor pred tribunalom, so bili namigi dovolj, da so osebo označili za Talibana ali pripadnika Al Kaide. Evaluacija je bila zamenjana s tautologijo: »Če si bil v Guantanamu, je to zato, ker si bil ujet na bojišču, in če si bil ujet na bojišču, si pripadnik Talibanov ali Al Kaide.« Poizkusi ujetnikov, da bi dokazali svoje trditve, so bili onemogočeni (Rose 2004, 33).

Večini izmed ujetnikov v Guantanamu ni bilo sojenje nikoli ponujeno ali omogočeno, saj ZDA trdijo, da ujetniki niso del uradne vojske ali milice. Prav tako jih je zelo malo slišalo, česa so dejansko obtoženi. Vse dokler se ujetniki ne dotaknejo teritorialnega ozemlja ZDA – in Guantanama sodišča nikoli niso smatrala za ameriško ozemlje – so jim zanikane tudi pravice, ki sicer veljajo za zapornike v ZDA, kot so domneva o nedolžnosti in sojenje s poroto (Maran 2006, 153). Predsednik Bush je ob odprtju sicer omenjal, da naj bi zapornikom sodila vojaška sodišča. Značilnosti vojaških sodišč so: hitri, tajni postopki, ni možnosti pritožbe, še posebej, če so obtoženi tuji državljani. Vojaška sodišča imajo drugačno sestavo kot civilna. Namenjena so hitremu in učinkovitemu odpravljanju motečih faktorjev v vojski in ne zagotavljajo enakega varstva pravic kot civilna. Vsak vojak pred pričetkom služenja podpiše pogodbo, da se strinja, da mu bo v primeru kršitev sodilo vojaško in ne civilno sodišče. Vseeno pa narava obtožencev ne izniči Tretje Ženevske konvencije in EKČP, katere podpisnice so tudi ZDA. Podpredsednik ZDA, Cheney, in generalni tožilec ZDA, Aschroft, sta izjavila, da si teroristi ne zaslužijo pravic, ki bi jim jih zagotavljala Ustava ZDA. Poleg tega sta odločitev argumentirala s skrbjo za varnost porotnikov in sodnikov. Vendar velika večina zapornikov ni dobila priložnosti niti pred vojaškim sodiščem (Anžič 2002, 463).

Položaj zapornikov nazorno opisuje primer Khalida Mahmoud Al-Asmarja. Leta 2002 so ga odpeljali v Guantanamo, izpuščen pa je bil leta 2005. V tem času proti njemu ni bila spisana nobena obtožnica, prav tako ZDA nikoli niso uradno pojasnile, zakaj je bil toliko časa v priporu. V vsem času ni imel dostopa do odvetnika, prav tako mu je bila onemogočena komunikacija z družino. Njegova žena celo ni vedela, kje se je v tem času nahajal. Kot je povedal v intervjuju, je njegova žena v tem času morala sama vzdrževati osemčlansko družino, pri tem se je tudi zadolžila za 30.000 dolarjev. Povedal je: »Mi, ki so nas izpustili iz Guantanamo, smo ostali sami. Nihče nam še ni rekel: Tu imate 10.000 ali 20.000 dolarjev. Nihče nam ni pomagal, ne države ne ljudje. Nihče še ni presodil našega položaja. Kaj naj naredim z denarjem, ko bom našel delo? Naj kupim hrano za otroke ali naj najprej poravnam dolgove? Nimam nobene pogodbe, ne poklica. /.../ Videti sem kot petdesetletnik, čeprav imam samo 40 let« (Willemsen 2009 21–23).

Nekateri člani osebja v Guantanamo so priznali, da so obseg krivic, število ljudi v priporu brez razloga ter zasliševanja neverjetni. Oktobra 2003 je paznik v Guantanamo povedal, da so ga njegove izkušnje »za žico« prepričale, da večina zapornikov v resnici ni nevarnih, čeprav so vodilni, po njegovih besedah, vztrajali, da so. Po mnenju paznika je vsaj 200 ljudi, ki so zaprti v najstrožjem oddelku, popolnoma nedolžnih. Sodba višjega častnika z obširnimi poznavanjem Guantanamo je še bolj kritična; po njegovem bi lahko dve tretjini zapornikov, ki so tam od leta 2004, izpustili brez pomišljanja (Rose 2004, 42).

Sorodniki posameznih zapornikov so že od začetka poskušali doseči, da bi ameriška sodišča preverila zakonitost odvzema njihove prostosti, vendar niso bili uspešni. Nazadnje so pred vrhovnim sodiščem vložili zahtevo »*certioari*«, t.j. zahteva, podobna slovenski ustavni pritožbi. Vrhovno sodišče jo je vzelo v obravnavo.

Vrhovno sodišče je obravnavalo 3 ločene zadeve (Razul v. Bush, Hamdi v. Rumsfeld in Rumsfeld v. Padilla), skupni imenovalec vseh 3 zadev pa je bilo vprašanje pravice sodne kontrole odvzema prostosti ne glede na to, kje je bila oseba zajeta.

V zadevi Rasul v. Bush (pritožniki so bili 12 Kuvajtčanov in 2 Avstralca) je vrhovno sodišče odgovarjalo na vprašanje, ali imajo zaporniki pravico do sodnega preverjanja zakonitosti odvzema njihove prostosti s strani izvršne oblasti, če so pridržani na ozemlju, kjer imajo ZDA ekskluzivno jurisdikcijo, ne pa tudi dokončne suverenosti. V tej zadevi je sodišče odločilo, da so ujetniki v Guantanamo upravičeni do pritožbe glede odvzema prostosti na ameriških sodiščih (sodišče je odločilo s 6:3). Sodniki so menili, da o zakoreninjenosti pravice do

sodnega preverjanja zakonitosti odvzema prostosti ni nobenega dvoma in kot precedens navedli mnenje v zadevi Brown v. Allen iz leta 1953.

Odvzem prostosti se šteje kot nezakonito in zatiralno dejanje odkar se je kralj Janez z Magno Carto Libertatum zavezal, da noben svoboden človek ne bo zaprt, razlaščen, izobčen ali izgnan brez sodne porote ali brez podlage v zakonih dežele.

V tej zadevi je težava nastala pri določitvi, kakšno stopnjo oblasti morajo ZDA imeti, da za ujetnike, ki bivajo na tem ozemlju, velja ameriška zakonodaja. Sodišče je ugotovilo, da:

- a) Pritožniki niso državljani držav, v vojni z ZDA;
- b) Pritožniki zanikajo, da so kadarkoli sodelovali v agresiji ali zaroti proti ZDA;
- c) Dostop do sodišča jim je bil onemogočen ter nikoli niso bili obtoženi;
- d) Že več kot 2 leti so zaprti na ozemlju, nad katerim ZDA izvršujejo ekskluzivno jurisdikcijo in nadzor.

Tudi v nekaterih drugih primerih je vrhovno sodišče odločilo, da prisotnost osebe, ki ji je bila odvzeta prostost, na območju ozemeljske pristojnosti sodišča, ni pogoj za izvajanje habeas corpus. Sodišče je namreč poudarilo, da je ukaz za habeas corpus naslovljen na tistega, ki je osebi domnevno nezakonito odvzel prostost, ne pa na osebo, ki ji je bila odvzeta prostost.

Druga pomembna zadeva, ki jo je sodišče obravnavalo, se je nanašala na veljavnost zakonodaje zunaj ameriških meja. Vlada ZDA je kot argument navedla, da zakonodaja, ki jo sprejme kongres, nima veljave zunaj ozemlja ZDA, razen če je to izrecno določeno.

Sodišče je v luči podatkov, da imajo ZDA nad ozemljem Guantanamo popolno jurisdikcijo in nadzor, izdalo mnenje, da se zakonodaja nanaša tudi na zapornike.

Poleg tega pa je sodišče kritiziralo Vlado glede izjave, da bodo »vsi ameriški državljani, ki bodo zaprti v Guantanamo, imeli popoln dostop do ameriških sodišč«. Sodišče je komentiralo, da zakonodaja o sodni kontroli ne razlikuje med državljani in tujci ter da je malo verjetno, da je geografska veljavnost odvisna od državljanstva zapornika. Zato so tuji državljani v Guantanamo upravičeni do spodbijanja zakonitosti pripora, tako kot bi bili ameriški državljani, če bi bili zaprti tam.

Vrhovno sodišče je tako v tem primeru jasno začrtalo omejitve pri pridržanju osumljenih teroristov in administraciji poslalo sporočilo, da je zanikanje dostopa do sodišča kršitev pravne države (Zagorac 2004b, 86–92).

Analiza z vidika Splošne deklaracije človekovih pravic in Načel za zaščito vseh, ki jim je bila na kakršen koli način odvzeta prostost:

Splošna deklaracija človekovih pravic je eden najbolj pomembnih dokumentov o človekovih pravicah. Zaključim lahko, da ravnanje ZDA krši več členov deklaracije. 9. člen določa, da »nihče ne sme biti samovoljno zaprt, pridržan ali izgnan«. 8. člen določa, da ima vsakdo pravico do učinkovitega pravnega sredstva pri pristojnih državnih sodnih oblasteh, 10. člen pa določa, da je vsakdo upravičen ob polni enakosti do pravičnega in javnega obravnavanja pred neodvisnim in nepristranskim sodiščem. Zaključim lahko, da so ZDA prekršila najmanj 3 člene Konvencije. Konvencija v 2. členu tudi določa, da »ni dopustno nikakršno razlikovanje glede na politično ali pravno ureditev ali mednarodni položaj dežele ali ozemlja, ki mu kdo pripada, pa naj bo to ozemlje neodvisno, pod skrbništvom, nesamoupravno ali kakorkoli omejeno v svoji suverenosti«, kar pomeni, da je bilo zanikanje pravic zapornikom na podlagi pravnega statusa Guantanamo kršitev človekovih pravic.

Pomemben mednarodni dokument so tudi **Načela za zaščito vseh, ki jim je bila na kakršen koli način odvzeta prostost**. V načelu 3 opredeljuje, da »se človekove pravice ne sme ukiniti ali spreminjati, ne glede na to, za kakšen odvzem prostosti gre.« V nadaljnjih točkah pa določa, da mora biti zapornik obveščen o razlogu za aretacijo ter o obtožbah proti njemu ter o pravicah, ki mu pripadajo. Prav tako ne sme biti v priporu dlje časa brez možnosti zagovora pred sodnikom. Prav tako mu je potrebno priskrbeti tolmača, če to zahteva. Zaključim lahko, da so ZDA kršile tudi to deklaracijo. Načelo 3 določa, da se pravic zapornikom ne sme odvzeti, ne glede na način ali razlog odvzema prostosti. Zaporniki v Guantanamo v večini niso vedeli, česa so obtoženi, niso imeli možnosti dostopa do sodnika, niti dostopa do tolmača. Zaključim lahko, da so ZDA kršile določbe iz te deklaracije.

Zanimivo je, da ima semantika v mednarodnem pravu izredno veliko vlogo. ZDA so ujetnike, ujete v uradni vojni z Afganistanom, poimenovali »nelegalni bojovníki«, čeprav so bili zajeti v okviru vojne. Boj proti terorizmu so imenovali »*War on terrorism* – Vojna proti terorizmu«, čeprav ne gre za dejansko vojno, temveč je fraza s tem pridobila na pomenu. Vojna na

Bližnjem vzhodu je postala konflikt na Bižnjem vzhodu. Mučenja v Guantanamu so imenovali »nekoliko trše zasliševalne tehnike«.

9 Mučenje

»Na skrivaj sem si želel, da bi letalo strmoglavilo, samo da bi se bolečina končala« je decembra 2006 povedal Kuvajčan Adel al-Zamel. »Ko sem prišel na Kubo, sem za pol leta izgubil ves občutek v rokah« (Worthington 2007, 125).

Britancu Martinu Mubangi, ki so ga po več mesecih pripora pripeljali v Guantanamo, je visoki oficir ob prihodu dejal: »V Guantanamo nimaš nobenih pravic.« (Willemsen 2009, 14).

Režim je že od začetka zavzel stališče, da večina zapornikov nekaj skriva in uvedel nove načine zlorabe, z namenom, da zapornike »zlomi«. Ko so novi zasliševalci prišli v Guantanamo, so jim povedali, da jim je dovoljena velika fleksibilnost pri pridobivanju informacij in zasliševanju zapornikov, saj naj se Ženevska konvencija ne bi nanašala na njih (Worthington 2007, 194).

Prvotno je poveljstvo nad Guantanamo prevzel brigadir general Rick Bacchus. 9. oktobra 2002, le 5 dni po tem, ko je v časopisih zakrožilo pričanje nekaterih članov obrambnega ministrstva, da je »predober s 598 ujetniki«. Poleg prenežnega ravnanja z ujetniki naj bi vojaškim zasliševalcem tudi oteževal pridobivanje informacij od zapornikov (The Guardian 2002).

Jasno je bilo, da se zlorabe zapornikov v Guantanamo dogajajo, vendar pa Pentagonova odločitev, da zamenja vodjo zapora, brigadirja generala Ricka Bacchusa, ni imela namen omejiti takšno ravnanje, temveč je z imenovanjem majorja generala Geoffreya Millerja ustvarila še veliko hujši režim. Bacchus je po razrešitvi dejal: »Označili so me kot nekoga, ki popušča zapornikom« (Guardian 2004). Glavni vir nezadovoljstva z njegovim poveljstvom je izhajal iz dejstva, da je zavračal uporabo trših zasliševalnih tehnik ter da je vojakom prepovedoval vpitje na zapornike. Pod Bacchusom so bili podatki, zbrani z zasliševanjem, zanemarljivi. Seveda je za to obstajal dober razlog: velika večina ujetnikov – talibanski bojovníki in tisti, ki so bili popolnoma nedolžni – niso posedovali nobenih uporabnih informacij (Worthington 2007, 191–192).

Miller je takoj poskusil povečati količino zbranih podatkov, kljub temu, da je imel v vojski 27 - letne izkušnje z artiljerijo in nič izkušenj z zbiranjem podatkov. Podprt s strani Pentagona, ki

je občudoval njegovo strogost in »can-do« pristop, se je odločil, da je količina zbranih podatkov tako majhna, zato ker delo dveh skupin uslužbencev v Guantanamo (stražarjev in zasliševalcev ter analitikov podatkov) ni bilo koordinirano. Odločil se je združiti ti dve skupini, kar z drugimi besedami pomeni, da so bili od takrat naprej stražarji odgovorni za »pripravo pogojev« za zasliševanje. Tako je vsak pogled življenja zapornikov – hrana, zdravniška pomoč, prostori in vsak predmet, ki so ga imeli – bil uporabljen proti njim v zasliševalnem postopku. Miller je trdil, da je sistem namenjen nagrajevanju kooperativnih zapornikov, toda ta sistem je imel temnejšo plat. Ne samo, da je Guantanamo s tem postal najbolj zatiralski zaporniški sistem, temveč so bili tisti, ki niso želeli ali pa največkrat niso mogli posredovati uporabnih podatkov, podvrženi še večji zlorabi. Pod Millerjevim vodstvom so zlorabe med zasliševanjem postale pogostejše, prav tako nasilje s strani paznikov (Worthington 2007, 191–193).

Kot primer lahko navedemo zgodbo Jamesa Yeea, vojaškega častnika ZDA, ki je v Guantanamo služil kot muslimanski duhovnik. Na dopustu je bil aretiran, obtožen vohunjenja in bil zadržan v samici 76 dni preden je bil oproščen vseh obtožb. Posebej je bil šokiran nad vedenjem ERF. Povedal je, da bi morala biti aktivnost te skupine omejena le na nujen primer, vendar pa je bilo obdobje, ko je skupina delovala vsak dan. Pritožil se je tudi nad razburjenjem, ko so bili zaporniki napadeni: »Pazniki so bili vsi vzhičeni...drug drugega so pozdravljali in skakali s prsmi drug proti drugemu kot profesionalni košarkaši...Še nikoli nisem videl tako nasilnega razkazovanja moči proti šibkim« (Worthington 2007, 193).

Čeprav je Miller nedvomno delno odgovoren za kršenje človekovih pravic v Guantanamo, je jasno, da ni deloval samostojno. Pred njegovim prihodom v Guantanamo so med Pentagonom in generalnim tožilcem potekale obsežne debate o ravnanju z zaporniki, in posebej o definiciji mučenja. Definicija mučenja se je nanašala na memorandum, izdan 1. avgusta 2002, ki je ločil »kruto, nehumano in poniževalno« ravnanje od »ekstremnega, namernega in neobičajno krutega« ravnanja. Memorandum je predlagal, da mora biti prizadejana bolečina »na stopnji, ki je enaka resni telesni poškodbi, kot je smrt ali odpoved organov«. Prav tako pa memorandum izrazi mnenje, da lahko predsednik, v skladu s svojimi vojnimi pooblastili, odobri mučenje. Ta memorandum (*Torture memo*) je začel krožiti ravno v času, ko so višji častniki v Guantanamo začeli izražati nezadovoljstvo nad podatki, ki jih je zasliševanje v Guantanamo produciralo. Brez dvomov, da bi nezadostne informacije lahko bile rezultat zajetja napačnih ljudi, so svoje ogorčenje izrazili v memorandumu, ki ga je napisal poročnik

Colonel Jerald Phifer. V memorandumu je Phifer med drugim napisal, da »trenutna pravila o zasliševanju omejujejo zasliševalce pri premagovanju odpora ujetnikov«. Predlagal je 3 skupine dodatnih tehnik. Tehnike v kategoriji I bi bile lahko uporabljene kadar koli, med njih spada vpitje in lažje grožnje. Metode v kategoriji II bi zahtevale odobritev vodstva, med njih spada izolacija do 30 dni, odvzem obleke, senzorna deprivacija, 20-urno zasliševanje, uporaba stresnih položajev do 4 ure, odvzem udobja in verskih predmetov, prisiljeno striženje in britje in uporaba fobij, na primer grožnja s psi. Metode v kategoriji III bi bile rezervirane za majhen del populacije, obsegajo prepričevanje zapornika, da bo usmrčen ali hudo mučen (in njegovi družinski člani), izpostavljanje zapornika elementom, uporaba brisače in vode in s tem ustvarjanje »občutek utapljanja« in uporaba blažjega telesnega kontakta. Rumsfeld sicer ni odobril večine tehnik kategorije III, je pa odobril vse metode iz kategorije II. Ta memorandum nam pokaže sliko brutalnega zaporniškega sistema, ki je vladal v Guantanamo. Vidimo lahko, da je Millerjev režim bil spodbujan s strani administracije, da uporabi tehnike, ki so bile do tedaj prepovedane. Jasno je tudi, da so bile meje v praksi še bolj zabrisane. Dovoljenje uporabe blagega kontakta je brezpredmetno, saj je bilo grobo fizično nasilje nad zaporniki prisotno že prej. 30 dnevna izolacija je pogosto trajala veliko dlje, prav tako 4-urna meja za stresne položaje, tehnika izpostavljanja zapornikov elementom pa je bila uporabljena vsakodnevno. Prav tako je pomembno, da te tehnike niso bile uporabljane posamično, temveč so bile pogosto združene (Worthington 2007, 199–202).

Toda največje kritike so prišle kar iz dveh največjih varnostnih agencij v ZDA – FBI in Mornariške kriminalno-obveščevalne službe (MKOS). MKOS je bila o ravnanju z ujetniki v Guantanamo obveščena decembra 2002 s strani Davida Branta, nadzornika skupine agentov MKOS, ki so delovali v sodelovanju z FBI. Za razliko od vojaških zasliševalcev in agentov CIA – ki so želeli »zlomiti« zapornike – je bila naloga MKOS zbrati dokaze, ki bi bili kasneje lahko uporabljeni na vojaških tribunalih in civilnih sodiščih. Brant je MKOS obvestil, da se vojaški zasliševalci, ki so po večini pomanjkljivo usposobljeni, zapletajo v vse večje ravni fizične in psihološke zlorabe. Ravnanje zasliševalcev je opisal kot »odvratno«. Svojim agentom je naročil, naj se ne zapletajo v kakršnokoli ponižujoče ravnanje z zaporniki, brez udarcev, dehidracije, vročine psov, psihološke zlorabe. Kot je kasneje povedal, se je zavestno odločil za neupoštevanje standardov Ministrstva za obrambo, saj bi uporaba takšnih metod lahko ogrozila kasnejša sojenja zapornikov na civilnem sodišču. Prav tako je dvomil v uporabnost in zanesljivost prisilnih pričanj. Na koncu pa je še dodal: »In konec koncev, to ni prav.« (Worthington 2007, 202–203).

Že konec leta 2002 so se pojavile pritožbe glede tehnik zasliševanja v Guantanamo. Izvirale so kar iz agencije FBI, katere agenti so bili zadolženi za izpraševanje zapornikov. Nekaj agentov je svojim nadrejenim začelo poročati, kaj so videli, in bili so mnenja, da videno nima veliko skupnega s pridobivanjem kvalitetnih informacij. Več višjih uradnikov FBI se je pritožilo, da metode zasliševanja niso v skladu z ameriško ustavo ter opozorili, da bi nekatere zasliševalske taktike lahko mejile na mučenje. V skladu s prepričanjem, da je takšno ravnanje nemoralno, nelegalno in neproduktivno, je FBI, prav tako kot MKOS, agentom naročil, da ne sodelujejo v zasliševanjih, kjer so obstoječe smernice prekoračene. Višji uradnik v FBI: »Povedano mi je bilo, da so vojaški pazniki klofotali ujetnike, jih slačili, nanje zivali mrzlo vodo ter jih prisilili stati, dokler niso podlegli hipotermiji. Agenti so bili ogorčeni, saj je bilo takšno ravnanje po njihovem mnenju napačno in tudi disfunkcionalno.« Agenti so svoje pritožbe pisno in preko telefona posredovali mnenja uradnikom Ministrstvu za obrambo, vendar se življenje zapornikov kljub pritožbam ni spremenilo (Hersh 2004, 6–7).

Ta pozicija FBI je bila kasneje »razložena« s strani poveljnika zračnih sil, generala Randalla Schmidta, ki je povedal, da FBI išče informacije in dokaze, ki bodo kasneje uporabljeni kot dokazno gradivo na sodiščih, kar avtomatsko izključi vse podatke, pridobljene s prisilo. Po drugi strani pa vojska išče »actionable intelligence« (akcijske informacije), s pomočjo katerih lahko aktivno preganjajo teroristične celice in preprečujejo teroristične napade (Worthington 2007, 203–204).

FBI je izprašal skoraj 500 agentov, ki so potrdili večino izpovedi zapornikov ter dodali nove. Agenti so poročali, da so bili priče ekstremnemu fizičnemu nasilju, uporabi vročine in mraza, uporabi psov in seksualnega ponižanja, uporabi stresnih položajev, zaslišanj, ki so trajala več kot 24 ur, osamitvi za izjemno dolga obdobja, itn. (Worthington 2007, 204). Ena izmed priljubljenih metod mučenja je bil tudi t.i. »program pogosti letalec«. V tem primeru so, po opisovanju Mohammeda Jawada, pazniki ujetnika v razmikih treh ur v okovih selili iz celice v celico, kar je ponavadi trajalo 14 dni in 112 selitev. Cilj je bil zmotiti spalni cikel ujetnika in s tem izsiliti podatke (Maran 2006, 5).

Vodilni v Kampu X-Ray so priznali, da večinoma ne vedo, koga imajo v priporu. Povedali so, da jih večina trdi, da so Talibani, nekaj jih je zagotovo pripadnikov Al Kaide, vendar pa je določanje statusa za veliko večino nemogoče. Te težave lahko delno pojasnijo odločitev administracije, da ujetnike prikrajša za pravice Ženevske konvencije, saj so bili ujetniki tako lahko izprašani tudi na druge načine. Vendar se razlog za težavnost določanja statusa

ujetnikov skriva druge – v nezadovoljivem preverjanju v Afganistanu. Poročnik Anthony Christino III, višji vojaški obveščevalni agent, ki se je upokojil leta 2004 po 20 letih službovanja, je zadnjih nekaj let kariere preživel kot koordinator obveščevanja med vojsko v Afganistanu in Guantanamo in bil del obveščevalne skupine, ki je bila odgovorna za analizo podatkov, pridobljenih od ujetnikov v Guantanamo. Povedal je, da je bil proces filtriranja ujetnikov napačen že od začetka. Kot je pojasnil, je od Vietnama naprej vojska ves čas in trud vlagala v tehnološke aspekte zbiranja informacij, kar je večinoma obsegalo analizo prestrežene komunikacije, ne pa veččin zbiranja podatkov iz človeških virov (HUMINT – HUMAN INTELLIGENCE). Ko se je vojna proti terorju začela, so bile veščine HUMINT nenadoma spet potrebne, vendar se je osebje s potrebnim znanjem do leta 2001 večinoma že upokojilo. Mlajša generacije se je »nezadostnih metod« naučila na Balkanu, Haitiju in Somaliji, vendar niso imeli primernega vodstva in so bili po njegovih besedah veliko preslabo usposobljeni, da bi razločili med pravimi teroristi, talibanskimi vojaki in tistimi, ki so se le znašli na napačnem kraju. Čeprav so bili zasliševalci v Afganistanu in Guantanamo po njegovih besedah nedvomno bistri in entuziastični, niso imeli potrebnih izkušenj, saj je bilo od njih zahtevano, da po le 16 tednih treninga pokažejo sposobnost izvajanja naprednih zasliševalskih tehnik (Worthington 2007, 120–130).

Christino je prav tako kritiziral vojsko glede izbire tolmačev, katerih kakovost je bila »velikokrat sramotna«. To je potrdilo tudi poročilo Vojaškega centra za naučene lekcije, katere vodja je izjavil: »Lahko se smejete, vendar večina tolmačev, s katerimi sem se srečal, so bili delavci v trgovinah in taksisti, večinoma stari čez 40 let. Nihče izmed njih ni imel predhodnih vojaških izkušenj.« Večina tolmačev naj bi komaj imela sposobnost razločiti med burro in burrito (brlog in burito), poleg tega pa naj bi večina delala do točke izčrpanosti (Worthington 2007, 130).

10 Zaključek

V diplomskem delu sem raziskoval fenomen prisilnih izginotij ali zajetij s strani vlade, politične organizacije ali tretje strani, ki deluje s podporo, avtorizacijo ali vedenjem vlade ali politične organizacije ter nadaljnje nerazkritje lokacije in stanja te osebe, z namenom, da se osebo postavi izven dosega zakonov.

Prišel sem do dveh zaključkov:

- ZDA so izvajale prisilno izginotje na način, izrecno prepovedan v mednarodnih pogodbah in konvencijah;

- zapornikom, ki so bili v Guantanamo privedeni na tak način, so bile kršene človekove pravice.

Sedaj vemo, da je kmalu po terorističnih napadih 9/11 predsednik George Bush izdal ukaz, po katerem je izvršilna veja ZDA dobila pravico, da katerokoli osebo na svetu, osumljeno terorizma, zajame in jo pridrži brez obtožnice ali sodnega varstva. Osumljenci so bili zajeti, ne samo na bojiščih, temveč tudi izven njih in celo v državah, ki z ZDA niso bile v vojni. Prisilna izginotja so se opravljala na več načinov: s soglasjem in tudi brez soglasja matične države. Pogosto so bile osebe zajete brez soglasja matične države ali z njenim izrecnim nasprotovanjem, pogosto pa s privolitvijo, ki je bila posledica močnega diplomatskega pritiska. V tem primeru so delo opravile posebne enote ZDA, produkt strogo zaupnega dokumenta, ki je Ministrstvo za obrambo pooblastilo, da sestavi posebej izurjeno ekipo specialnih sil, ki bi kljubovala diplomatskim preprekam in mednarodnemu pravu ter ugrabila – ali odstranila, če bi bilo potrebno – operativce Al Kaide in druge tarče kjerkoli na svetu. Po drugi strani so ZDA s ponujanjem visokih nagrad spodbujale nastajanje organiziranih oboroženih tolp, ki so za odkupnino zajemale pogosto nedolžne ljudi. Kar 86% vseh zapornikov v Guantanamo ni bilo ujetih s strani sil ZDA, temveč so bili prodani s strani ljudi, ki so želeli dobiti takšno nagrado.

Vse to je bilo skrito pod dvoumnim pojmom »operacijska fleksibilnost«.

Toda, kako so ZDA upravičile masovno zapiranje t.i. »terorističnih osumljencev«? Program izročitve je obstajal že prej, po 9/11 pa se je razširil in mutiral v nekaj povsem drugega. Administracija je kriterije, na podlagi katerih je lahko zajela določeno osebo, postavila izjemno široko. Prav tako je skoraj povsem prenehala razločevati med Talibani in Al Kaido, čeprav so kasnejše preiskave pokazale, da je prekrivanje med obema organizacijama izjemno majhno. Tako široki pogoji so, kot sem pokazal v tem poglavju, ZDA omogočili skoraj neomejeno svobodo pri privedbi osumljencev.

Skozi zgodovino se je znotraj polja človekovih pravic razvijalo tudi polje pravic zapornikov. Obstaja več mednarodnih pogodb in konvencij, ki predpisujejo pravice, do katerih so

zaporniki in vojni zaporniki upravičeni. V diplomski nalogi sem sem raziskoval tudi pravice zapornikov v Guantanamu.

Izbira Guantanama kot zapora za osumljence terorističnih dejanj ni povsem presenetljiva. Navsezadnje je zaliv v preteklosti že služil kot zapor. Vendar pa obstaja več lokacij, ki bi bile kot zapor precej bolj praktične kot Guantanamo. Zato se pojavlja vprašanje: zakaj niso ZDA enostavno zgradile zapora v ZDA? Kot je razvidno iz več virov, je bil poglobitni razlog za izbiro Guantanama kot zapora prav njegova lokacija izven kontinentalne Amerike. Administracija je z izbiro zapora, lociranega v vojaški bazi na Kubi, želela ustvariti center, nad katerim ameriška sodišča ne bi imela kontrole. Posledično zaporniki ne bi imeli možnosti do habeas corpus, kar praktično onemogoči kakršnokoli spodbijanje razloga za priprtje.

Čeprav je res, da Guantanamo ni lociran v ZDA, pa moramo vedeti, da:

- najemna pogodba daje ZDA »popolno jurisdikcijo in nadzor« na ozemljem le s pogojem, da »spoštujejo suverenost Kube«;

- vojaku ZDA, ki v Guantanamu zagreši zločin (umor, neposlušnost,...), sodi vojaška komisija ali pa civilno sodišče v ZDA po ameriških zakonih. De facto zakonodaja v Guantanamu je ameriška. ZDA imajo popoln nadzor in jurisdikcijo nad zalivom, kar posledično daje ameriškim sodiščem avtoriteto, da odločajo o ujetnikih.

ZDA imajo v Guantanamu popoln nadzor in jurisdikcijo, zato so trditve administracije, da ameriška sodišča nimajo pristojnosti nad Guantanamom, napačne. To mnenje je potrdilo tudi ameriško vrhovno sodišče. Dodatno lahko ugotovimo, da za ameriške državljane v Guantanamu veljajo ameriški zakoni. To pomeni, da so do zaščite ameriških sodišč upravičeni vsi, tudi zaporniki v Guantanamu, saj geografska pristojnost sodišč ni odvisna od državljanstva osebe. Zato so tuji državljani v Guantanamu upravičeni do spodbijanja zakonitosti pripora, tako kot bi bili ameriški državljani, če bi bili zaprti tam. Zato lahko zaključim, da so ameriška sodišča pristojna za primere zapornikov v Guantanamu.

Kljub temu je administracija več let vztrajala pri zanikanju dostopa do sodišč.

Kot sem dokazal v prejšnjem poglavju, so ZDA zajele veliko število oseb, ne le na bojiščih, temveč tudi v drugih državah. Prav tako sedaj vemo, da je bilo zajetje teh oseb v veliko primerih povsem naključno oziroma utemeljeno na izjemno nejasnih merilih. Kljub temu se

administracija kasneje ni trudila ugotavljati krivde ali nedolžnosti posameznika. Večini izmed ujetnikov v Guantanamu ni bilo sojenje nikoli ponujeno ali omogočeno, saj ZDA trdijo, da ujetniki niso del uradne vojske ali milice. Prav tako jih je zelo malo slišalo, česa so dejansko obtoženi. Zanikano jim je bilo več pravic, med drugim domneva o nedolžnosti in sojenje s poroto. Celotni nekateri pazniki, ki so stražili zapornike, so sčasoma postali prepričani, da večina zapornikov v resnici ni nevarnih, čeprav so vodilni vztrajali pri sovražni retoriki.

Na začetku so ZDA še razmišljale, da bi status zapornikov v skladu z Ženevsko konvencijo določili na podlagi posamične obravnave, vendar je v administraciji kasneje prevladalo mnenje, da se noben izmed zapornikov ne kvalificira kot vojni ujetnik ne glede na to, ali je bil določen zapornik Taliban, ne pa tudi član Al Kaide. Čeprav so bili nekateri ujetniki ujeti v Afganistanu, državi, s katero so bile ZDA v vojni, je Rumsfeld izjavil, da jih ne bodo obravnavali kot vojne ujetnike, temveč kot »nelegalne bojevnike – *unlawful combatants*«. Tu pride na vrsto semantika. Ker jih ZDA niso imenovali vojni ujetniki, po njihovo nimajo nikakršnih pravic, ki jim jih zagotavlja Ženevska konvencija. Kot neameriški državljani, zaprti izven ZDA, naj tudi ne bi imeli dostopa do ameriških sodišč.

Zanimivo je, da ima semantika v mednarodnem pravu izredno veliko vlogo. ZDA so ujetnike, ujete v uradni vojni z Afganistanom, poimenovali »nelegalni bojevniki«, čeprav so bili zajeti v okviru vojne. Boj proti terorizmu so imenovali »*War on terrorism* – Vojna proti terorizmu«, čeprav ne gre za dejansko vojno, temveč je fraza s tem pridobila na pomenu. Vojna na Bližnjem vzhodu je postala konflikt na Bižnjem vzhodu. Mučenja v Guantanamu so imenovali »nekoliko trše zasliševalne tehnike«.

V diplomski nalogi sem prav tako raziskoval zlorabe zapornikov v Guantanamu, povezane z mučenjem, nečloveškim ali ponižujočim ravnanjem ali kaznovanjem. Ta tema je posebej občutljiva, še posebej, ker je mučenje ali nečloveško ravnanje z zaporniki prepovedano v vseh demokratičnih in naprednih državah.

Ker obstaja več definicij mučenja, sem za potrebe raziskovanja povzel najbolj obširno definicijo iz 1. člena Konvencije proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju. Konvencija za mučenje navaja 2 pogoja:

- dejanje, ki namenoma prizadene hudo bolečino ali trpljenje z namenom dobiti obvestilo ali priznanje, kaznovanje ali katerikoli drug namen;

- dejanje iz prejšnje alineje, ki ga stori uradna oseba ali njen namestnik, ali po naročilu ali s tihim pristankom te uradne osebe.

Kot je bilo ugotovljeno iz raziskovalnega gradiva, se je sistematična zloraba zapornikov začela takoj po odprtju Guantanama. Takšno ravnanje je bilo predvsem posledica panike po terorističnih napadih 9/11 ter posledično močno antiislamsko razpoložene javnosti in administracije. Zapornikom so bile človekove pravice kršene že pred prihodom v Guantanamo, kršitve človekovih pravic v tem poglavju pa so predvsem povezane s prizadevanji, da bi od zapornikov pridobili podatke. Administracija ZDA je ujetnike v javnosti takoj ožigosala kot izjemno nevarne teroriste. Zaradi vzdušja v javnosti je takšno ravnanje izvršne oblasti poželo odobravanje. Šele kasneje se je izvedelo, kako nepopoln je bil sistem, s katerim so ZDA določale, kdo je teroristični osumljenec.

Takoj po odprtju je poveljstvo prevzel brigadir general Rick Bacchus. Kot vodja Guantanamo je bil zamenjan kmalu po tem, ko so v javnost pricurjala mnenja, da je »prenežen« pri ravnanju z zaporniki. Čeprav sedaj vemo, da so bile zlorabe zapornikov s strani vojaških zasliševalcev takrat že prisotne, pa Bacchus velja za poveljnika, ki je poskušal takšne zlorabe preprečiti. Zaradi tega je bil odstavljen, zamenjal ga je major general Geoffrey Miller, ki je bil izbran zaradi trdega pristopa do zbiranja podatkov, čeprav je bil v tem pogledu povsem brez izkušenj. V Guantanamo je uvedel vrsto sprememb, med drugim je združil delo stražarjev in zasliševalcev, uvedel delovanje ERF skupine ter izjemno neučinkovit sistem nagrajevanja zapornikov. Pod Millerjevim vodstvom so zlorabe med zasliševanjem postale pogostejše, prav tako nasilje s strani paznikov.

Mučenje in zloraba zapornikov že sama po sebi ni učinkovit način zbiranja podatkov, saj se odrazi v velikem številu lažnih pričanj ali priznanj. V Guantanamo je bila težava še večja, saj je bil proces zbiranja osumljencev tako pomanjkljiv, da velika večina zapornikov enostavno ni posedovala uporabnih informacij. Celo vodilni v Kampu X-Ray so priznali, da večinoma ne vedo, koga imajo v priporu.

Pričevanja o zlorabi zapornikov so prišle celo iz dveh obveščevalnih agencij ZDA: Mornariške kriminalno-obveščevalne službe (MKOS) in FBI.

MKOS je poročal, da se vojaški zasliševalci, ki so po večini pomanjkljivo usposobljeni, zapletajo v vse večje ravni fizične in psihološke zlorabe. Vodja MKOS je ravnanje zasliševalcev opisal kot »odvratno«. Svojim agentom je naročil, naj se ne zapletajo v

kakršnokoli ponižujoče ravnanje z zaporniki, brez udarcev, dehidracije, vročine, grožnje s psi, psihološke zlorabe.

Tudi agenti FBI so svojim nadrejenim začeli poročati, kaj so videli, in bili mnenja, da videno nima veliko skupnega s pridobivanjem kvalitetnih informacij. Več višjih uradnikov FBI se je pritožilo, da metode zasliševanja niso v skladu z ameriško ustavo ter opozorili, da bi nekatere zasliševalske taktike mejile na mučenje, na primer klofutanje ujetnikov, slačenje, polivanje z mrzlo vodo ter posledično izpostavljanje hipotermiji. FBI je izprašal skoraj 500 agentov, ki so potrdili večino izpovedi zapornikov ter dodali nove. Agenti so poročali, da so bili priče ekstremnemu fizičnemu nasilju, uporabi vročine in mraza, uporabi psov in seksualnega ponižanja, uporabi stresnih položajev, zaslišanj, ki so trajala več kot 24 ur, osamitvi za izjemno dolga obdobja, itn.

Na podlagi analize zbranega gradiva **lahko potrdim 1. hipotezo**: Vsaka država ima pravico do obrambe pred grožnjo. Vendar so nekatere države v sklopu protiterorističnih ukrepov zagrešile tudi kršitve človekovih pravic – primer ZDA.« Ugotovil sem, da so bile zapornikom kršene človekove pravice že pred prihodom v Guantanamo ter med bivanjem v njem. Te kršitve med drugim obsegajo: prisilno izginotje, mučenje, nepriznavanje *habeas corpus* in omejevanje pravice do zagovora pred sodišči.

Potrdim lahko tudi 2. hipotezo: »Ameriška vlada je Guantanamo vzpostavila zunaj ameriškega ozemlja, na ozemlju z nejasnim statusom, izven jurisdikcije ZDA. To je bilo storjeno z namenom, da se zapornike prikrajša za sodno varstvo, ki bi jim ga sicer zagotavljala ameriška sodišča.« Ugotovil sem, da je bil zapor Guantanamo izbran za pridržanje terorističnih osumljencev zaradi svojevrstnega statusa, čeprav je geografsko manj primeren kot nekateri drugi zapor na celinski Ameriki. Prav tako so ZDA zapornikom odrekale sodno varstvo pod pretvezo pomanjkanja suverenosti v Guantanamo, čeprav jim je najemna pogodba omogočala popoln upravni nadzor in čeprav je zakonodaja ZDA veljala za ostale člane osebja.

Prav tako pa **lahko potrdim 3. hipotezo**: »Vsaj del kršenja človekovih pravic v Guantanamo se je izvajal namerno in s pooblastilom administracije ZDA.« Režim je že od začetka prevzel stališče, da večina zapornikov nekaj skriva in uvedel nove načine zlorabe z namenom, da zapornike »zlomi«. Že sama izbira zapora je nakazovala namen administracije, da ne bo spoštovala nekaterih človekovih pravic. Administracija ZDA je prvotnega vodjo zapora,

brigadirja generala Ricka Bacchusa, zamenjala, ker naj bi z zaporniki »ravnal prenežno«. Miller je nedvomno delno odgovoren za kršenje človekovih pravic v Guantanamu, pa je jasno, da ni deloval samostojno, saj je imel podporo izvršilne veje ZDA.

Po zaključku pisanja diplomske naloge je nestrankarski *think-tank* Ustavni projekt objavil 600 strani dolgo poročilo o ravnanju z zaporniki. Glavne ugotovitve poročila so:

-ZDA so izvajale mučenje, ne samo v Guantanamu temveč tudi drugod.

-najvišji uradniki ZDA nosijo delež odgovornosti, saj so z dopuščanjem in spodbujanjem prispevali k kršitvam človekovih pravic (Lawfare 2013).

Na raziskovalno vprašanje »Ali so ZDA s kršenjem človekovih pravic zapornikom v Guantanamu kršile mednarodne pogodbe?« ne morem odgovoriti. Razlog za to je, da ZDA, čeprav je članica Organizacije ameriških držav, do sedaj še niso ratificirale niti ene od konvencij, ki jih je organizacija sprejela (Bernard Bigras, 2002). Ker konvencije Organizacije ameriških držav, če jih država članica ne ratificira, niso obvezne, nespoštovanje le-teh ne bom obravnaval kot kršitev s strani ZDA. Kljub temu so ZDA s kršenjem človekovih pravic kršile duh organizacije, katere članica so.

Vendar pa je situacija v primeru Organizacije Združenih narodov nekoliko drugačna. Deklaracije ZN ponavadi niso pravno obvezujoče, vendar predstavljajo razvoj mednarodnih pravnih norm in pravil ter ponazarjajo pripravljenost držav za določeno smer razvoja. Tako, na primer, je Splošna deklaracija človekovih pravic, čeprav tehnično gledano ni mednarodna pogodba, bila ustvarjena izrecno z namenom definirati pojme »temeljne svoboščine« in »človekove pravice«, ki se pojavljajo v Ustanovni listini Združenih narodov. Prav tako mnogi strokovnjaki deklaracijo štejejo kot neizpodbiten del mednarodnega prava, zato je postala skorajda obvezna za vse akterje mednarodne skupnosti (UNHR, 2009). Ker so ZDA članice OZN, je kršitev določil deklaracije, čeprav nima pravnih posledic, še vedno v nasprotju z duhom te organizacije.

Poleg tega je predsednik, glede na Ustavo ZDA, izrecno vezan na spoštovanje zakonodaje, ki vključuje domače zakone, mednarodne pogodbe in tradicionalne mednarodne zakone. Predsednik in vsak član izvršilne veje je vezan na spoštovanje *Jus cogens* zakonodaje, v času miru in vojne (Paust 2007, 20).

Predsedniške volitve leta 2008 so obetale konec Guantanamo. Demokratski predsedniški kandidat Barack Obama je že leta 2007 v sklopu predvolilne kampanije zagotovil, da bo kot predsednik zaprl Guantanamo, uveljavil Ženevsko konvencijo ter poskrbel za civilna sojenja zapornikov (The Times 2010). 22. januarja 2009 je, kot novoizvoljeni predsednik, podpisal izvršni odlok o zaprtju Guantanamo v roku enega leta (Bela Hiša 2009). Vendar pa je 19. maja 2010 Komisija za oboroževanje sprejela zakonodajo, ki preprečuje odpiranje novih centrov za pridržanje v ZDA in in s tem blokirala Obamina prizadevanja, da bi našel nadomesten zapor na celinskih ZDA. 28. januarja 2013 pa je bila ukinjena pisarna posebnega odposlanca, ki je bil zadolžen za prizadevanja za zaprtje Guantanamo. 30. aprila 2013 pa je Obama javnosti znova zagotovil, da si prizadeva za zaprtje Guantanamo. Povedal je še, da bo naredil vse, kar je v njegovi moči, vendar pa bo v resnici za večino v Hišo predstavnikov potreboval podporo republikancev, ki pa so znani po svoji trdi politiki do nacionalne varnosti (The Guardian 2013). Trenutno tako še ni videti, da bo Guantanamo kmalu zaprt.

15. aprila 2013 se je v Bostonu zgodil prvi večji teroristični napad po 9/11. Brata Dzhokhar in Tamerlan Tsarnaev sta za ciljno črto sprožila dve eksplozivni napravi, zaradi česar so življenje izgubili trije, več sto ljudi pa je bilo ranjenih. Brata Tsarnaev sta bila sicer privrženca skrajnega islama, vendar za zdaj preiskovalci povezave z Al-Kaido niso našli. Za zdaj se zdi najbolj verjetno, da lahko ta napad uvrstimo med domači terorizem (Delo 2013, 7). Zaradi pomnanjkanja podatkov tega napada ne bom uporabil v analizi, vendar pa takšni dogodki lahko močno vplivajo na prihodnost Guantanamo. Usoda le-tega je namreč močno povezana z javnim mnenjem, zato bi ponoven izbruh sovraštva do muslimanov lahko prispeval k podaljševanju ali pa celo zaostrovanju kršenja človekovih pravic v Guantanamo.

Po terorističnih napadih jeseni 2001 se je svet prvič resno zavedel, kakšno nevarnost predstavlja terorizem. Države so se morale spopasti z grožnjo, ki je precej drugačna od konvencionalnega vojskovanja. Poudariti moram, da je večina protiterorističnih ukrepov, ki so jih sprejele in izvedle ZDA, popolnoma zakonitih in legitimnih, saj se ima vsaka država pravico braniti pred grožnjo. Vendar so ZDA v sklopu protiterorističnih ukrepov zagrešile kar nekaj kršitev človekovih pravic. Po zaslugi ZDA je Guantanamo postal svetovno znan simbol za kršitev človekovih pravic. Prihodnost Guantanamo je nejasna, vendar so izboljšave v procesu zasliševanja zapornikov, zagotavljanja sodnega varstva in ločevanja dejanskih teroristov od nedolžnih v prihodnosti nujne.

11 Literatura

Andy Worthington. 2007. *The Guantanamo files: The Stories of the 774 Detainees in America's Illegal Prison*. London: Pluto Press.

Anžič, Andrej. 2002. Mednarodni terorizem – varnostni izziv in dileme. *Teorija in praksa* 39 (3): 454–66.

BBC News. 2005. *Guantanamo Bosnians Cry Torture*. Dostopno prek: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/4443449.stm> (27. marec 2013).

Bela hiša. 2002a. *Press Briefing by Ari Fleischer*. Dostopno prek: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=61619> (27. marec 2013).

--- 2002b. *Humane Treatment of Taliban and al Qaeda Detainees*. Dostopno prek: http://www.pegc.us/archive/White_House/bush_memo_20020207_ed.pdf (3. maj 2013).

--- 2009. *Review and disposition of individuals detained at the Guantanamo Naval Base and closure of detention facilities*. Dostopno prek: <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/closure-guantanamo-detention-facilities> (8. maj 2013).

Bigras, Bernard. 2002. *Bernard Bigras on Inter-American Convention to Prevent and Punish Torture*. Dostopno prek: <http://openparliament.ca/debates/2002/4/18/bernard-bigras-3/only/> (27. marec 2013).

Borger, Julian. 2002. »Soft« Guantanamo Chief Ousted. *The Guardian*, 16. oktober. Dostopno prek: <http://www.guardian.co.uk/world/2002/oct/16/usa.afghanistan> (27. marec 2013).

Cerar, Miro. 2004. *Temelji ustavne ureditve, človekove pravice in temeljne svoboščine, gospodarska in socialna razmerja*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve.

Dana Priest in Barton Gellman. 2002. U.S. Decries Abuse but Defends Interrogations. *Washington post*, 26. december. Dostopno prek: <http://www.washingtonpost.com/wpdyn/content/article/2006/06/09/AR2006060901356.html> (27. marec 2013).

Delo. 2013. Američani sumijo na domače skrajneže, 17. april. Dostopno prek: <http://www.delo.si/novice/svet/americiani-sumijo-na-domace-skrajneze.html> (1. maj 2013).

Denbeaux, Mark. 2006. *Report on Guantanamo detainees - A Profile of 517 Detainees through Analysis of Department of Defense Data*. Dostopno prek: http://law.shu.edu/publications/guantanamoReports/guantanamo_report_final_2_08_06.pdf (4. april 2013).

FBI. 2010. *Domestic terrorism: Anarchist extremism: A primer*. Dostopno prek: http://www.fbi.gov/news/stories/2010/november/anarchist_111610 (3. maj 2013).

Ferfila, Bogomil. 2002. *ZDA: Svet na dlani, 7. Knjiga*. Ljubljana: FDV.

Generalna Skupščina Združenih narodov. 1975. Declaration on the protection of all persons from being subjected to torture, and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment – Deklaracija o zaščiti vseh oseb pred mučenjem in drugim krutim, nečloveškim ali ponižujočim ravnanjem ali kaznovanjem. V *Basic documents on human rights*, ur. Ian Brownlie in Guy S. Goodwin-Gill, 68–70. Oxford: Oxford University Press.

--- 1988. *Body of principles for the protection of all persons under any form of detention or imprisonment* – Načela za zaščito vseh, ki jim je bila na kakršen koli način odvzeta prostost. Dostopno prek: <http://www.un.org/documents/ga/res/43/a43r173.htm> (27. marec 2013).

--- 1992. *Declaration on the protection of all persons from enforced disappearance* – Deklaracija o zaščiti vseh ljudi pred prisilnim izginotjem. Dostopno prek: <http://www1.umn.edu/humanrts/instreet/h4dpaper.htm> (27. marec 2013).

Guardian. 2004. Former Guantanamo Chief Clashed With Army Interrogators, 19. maj. Dostopno prek: <http://www.guardian.co.uk/world/2004/may/19/iraq.guantanamo> (27. marec 2013).

Hersh, Seymour M. 2004. *Chain of command : the road from 9/11 to Abu Ghraib*. New York: Harper-Collins.

Ikemefuna Sylas, Eluma. 2006. *Terrorism: A global scourge*. Indiana: Author House.

Lawfare. 2013. *Constitution Project Report on Detainee Treatment Concludes U.S. Engaged in Torture*. Dostopno prek: <http://www.lawfareblog.com/2013/04/constitution-project-report-on-enhanced-interrogation-concludes-u-s-engaged-in-torture/> (24. april 2013).

Maran, Rita. 2006. Detention and torture in Guantanamo. *Social Justice* 33 (4): 151–181.

Ministrstvo za obrambo ZDA. 2002. *Secretary Rumsfeld Media Availability en route to Camp X-Ray*. Dostopno prek: <http://www.defense.gov/transcripts/transcript.aspx?transcriptid=2338> (27. marec 2013).

Organizacija ameriških držav. 1985. Inter-American convention to prevent and punish torture – Medameriška konvencija za preprečevanje in kaznovanje mučenja. V *Basic documents on human rights*, ur. Ian Brownlie in Guy S. Goodwin-Gill, 965–969. Oxford: Oxford University Press.

--- 1994. *Inter-American convention on forced disappearance of persons* – Medameriška konvencija o prisilnem izginotju oseb. Dostopno prek: <http://www1.umn.edu/humanrts/instreet/forceddisapp.html> (27. marec 2013).

Paust, Jordan J. 2007. *Beyond the Law; The Bush Administration's Unlawful responses in the »War« on Terror*. New York: Cambridge University Press.

Pettiford, Lloyd in David Harding. 2005. *Terorizem, nova svetovna vojna*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.

Ratner, Michael in Ellen Ray. 2004. *Guantanamo: What the world should know*. White River Junction: Chelsea Green Publishing.

Reed, Brody. 2005. The road to Abu Ghraib: Torture and impunity in U.S. detention. V *Torture: Does it make us safer? Is it ever okay? A human rights perspective*, ur. Kenneth Roth in Minky Worden, 145–154. New York: The New Press.

Rose, David. 2004. *Guantanamo: America's War on Human Rights*. London: Faber and Faber.

Splošna deklaracija človekovih pravic. 1948. Dostopno prek: <http://www.un.org/en/documents/udhr/> (27. marec 2013).

Svet EU. 1987. *European convention for the prevention of torture and inhuman or degrading treatment or punishment* – Evropska konvencija o preprečevanju mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja. Dostopno prek: <http://www.cpt.coe.int/en/documents/ecpt.htm> (27. marec 2013).

Svete, Uroš. 2007. Informacijske razsežnosti sodobnega terorizma – teoretična vprašanja in praktični vidiki. *Ujma* 21 (21): 125.

The Guardian. 2013. Guantanamo »not in the best interest of American people«, says Obama, 1. maj. Dostopno prek: <http://www.guardian.co.uk/world/2013/apr/30/obama-guantanamo-hunger-strike-worsens> (8. maj 2013).

The Times. 2010. Obama and Guantanamo: A chronology of his broken promises, 2. julij. Dostopno prek: <http://latimesblogs.latimes.com/washington/2010/07/obama-guantanamo.html> (8. maj 2013).

UNHR. 2009. *Digital records of the UDHR*. Dostopno prek: <http://www.ohchr.org/EN/NEWSEVENTS/Pages/DigitalrecordoftheUDHR.aspx> (27. marec 2013).

Videmšek, Boštjan. 2010. Afghanistan: Kalashnikov Society. *Revolve Magazine*, 1. december. Dostopno prek: <http://www.revolve-magazine.com/home/2010/12/01/afghanistan/> (3. maj 2013).

Willemsen, Roger. 2009. *Tu Guantánamo : pogovori z nekdanjimi zaporniki*. Mengeš: Ciceron.

Zagorac, Dean. 2004a. Problem Guanatanama – Varstvo pravic za bodečo žico (I. Del). *Revus* 2 (1): 147–163.

--- 2004b. Problem Guanatanama – Varstvo pravic za bodečo žico (II. Del). *Revus* 3 (2): 85–93.